

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Aljaž Fabjan

Analiza strateškega koncepta Nata 2010

Magistrsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Aljaž Fabjan

Red. prof. dr. Marjan Malešič

Analiza strateškega koncepta Nata 2010

Magistrsko delo

Ljubljana, 2012

Analiza strateškega koncepta Nata 2010

Nato je v času svojega obstoja sprejel sedem strateških konceptov, štiri v času hladne vojne ter tri po njenem zaključku. Okoliščine, v katerih so bili sprejeti posamezni koncepti, so bile zelo različne, pri čemer si vsi delijo enak namen, to je definiranje temeljnih nalog ter usmerjanje delovanja zavezništva. Nato je po hladni vojni iskal novo težišče delovanja, s čimer je pričel spreminjati svoj značaj. Sprva obrambna organizacija, namenjena izvajanju kolektivne obrambe, je pričela širiti obseg nalog, območje delovanja ter postopoma prevzemala nove varnostne naloge.

Odločitev za izdelavo novega strateškega koncepta Nata je bila sprejeta zlasti zaradi obsežnih sprememb v mednarodnem varnostnem okolju, novih varnostnih tveganj ter oblik odzivanja nanje (boj proti terorizmu, protipiratsko delovanje idr). Novi strateški koncept je bil sprejet novembra 2010 v Lizboni. Zastavljen je bil zelo ambiciozno, saj prinaša več bistvenih sprememb, med katerimi izstopata izenačitev pomena kriznega upravljanja ter kooperativne varnosti z zagotavljanjem kolektivne obrambe ter širitev interpretacije 5. člena Washingtonske pogodbe. Slednje pomeni, da Nato ne zagotavlja le obrambe svojih članic, temveč jih tudi varuje tudi pred določenimi varnostnimi tveganji. Koncept krepi pomen celostnega pristopa pri izvajanju kriznega upravljanja, pomen sodelovanja zavezništva z drugimi mednarodnimi organizacijami, narekuje razvoj novih, tudi civilnih zmogljivosti v okviru Nata, širi geografsko območje svojega delovanja ter nalaga nadaljnjo preoblikovanje organizacije.

Ključne besede: varnost, mednarodna varnost, Nato, strateški koncept.

Analysis of NATO's Strategic Concept 2010

NATO has so far adopted seven strategic concepts, four during the cold war and three after its completion. The circumstances in which they were approved have been very different but all share the same goal which is defining the core tasks and routing of the Alliance. After the cold war NATO sought a new focus of its activity by which it began changing its character. Initially defense organization, dedicated to the implementation of collective defense, began to expand the scope of tasks, operating range and gradually assuming new security missions.

The decision to create a third Strategic Concept after cold war was adopted in particular because of major changes in the international security environment, new security risks and forms of response (anti-terrorism, anti-piracy operation, etc.). The new strategic concept was adopted in November 2010 in Lisbon and it is very ambitious. It includes several significant changes; the equalization of importance of crisis management and cooperative security by providing collective defense and the enlarged interpretation of Article 5 of the Washington Treaty. NATO does not only provide defense of its members against security threats but also against new security risks. The concept reinforces the importance of an integrated approach in the implementation of crisis management and of cooperation with other international organizations, requires development of new (including civilian) capabilities within NATO, expands its geographical area of operation, and requires further transformation of the organization.

Keywords: security, international security, NATO, Strategic Concept

KAZALO

1 UVOD	6
2 METODOLOŠKO HIPOTETIČNI OKVIR.....	9
2.1 Predmet in cilj naloge.....	9
2.2 Hipoteze	9
2.3 Metode dela	10
2.4 Temeljni pojmi	10
3 KONEC HLADNE VOJNE IN NATO.....	13
3.1 Nova varnostna paradigma.....	13
3.2 Evolucija Nata po hladni vojni.....	15
4 STRATEŠKI KONCEPTI NATA	23
4.1 Opredelitev strateškega koncepta.....	23
4.2 Geneza dosedanjih strateških konceptov Nata in njihova analiza.....	25
5 ANALIZA STRATEŠKEGA KONCEPTA NATA 2010	30
5.1 Relevantnost.....	30
5.2 Geneza.....	33
5.3 Ključne novosti	38
5.4 Razmerje med obrambnimi in varnostnimi prvinami	45
5.5 Dileme in kritika.....	48
6 SCENARIJ RAZVOJA NATA V PRIHODNOSTI.....	55
7 SKLEP.....	59
8 LITERATURA IN VIRI.....	65

KAZALO TABEL

Tabela 5.1: Razmerje med obrambnimi in varnostnimi prvinami.	45
Tabela 5.2: Obramba in odvracanje. Groženje in tveganja ter zmogljivosti in aktivnosti.....	51
Tabela 5.3: Krizno upravljanje - naloge ter aktivnosti Nata	53
Tabela 5.4: Kooperativna varnost – naloge ter aktivnosti Nata	54

1 UVOD

Po hladni vojni se je bistveno spremenil značaj varnostne paradigme, ki vključuje izzive, probleme, ogrožanja varnosti, odzive nanje, procese in institucije (Grizold 2005, 7). Radikalno so se spremenili strateški dejavniki, ki determinirajo varnost posamezne države ter mednarodne skupnosti. Ti dejavniki so geopolitični, geostrateški, geoekonomski, znanstvenotehnološki, varnostni, ekološki in drugi (Grizold in Čehulič 2006, 11).

Mednarodno varnostno okolje je postalo nepredvidljivo in negotovo. Zanj je značilna kompleksnost ogrožanja varnosti, ki obsega štiri bistvene elemente (Grizold 2005, 23). Prvič, povezovanje, prepletanje in medsebojno delovanje vojaških in nevojaških groženj varnosti, kot so vojaški in etnični konflikti, širjenje orožja za množično uničevanje, organizirani kriminal, terorizem, naravne in druge nesreče, lakota, nalezljive bolezni, onesnaževanje okolja itd. Drugič, transformacija nacionalne varnosti v mednarodno varnost in obratno. Varnostna problematika je pridobila globalne razsežnosti v prostorskem smislu (zajema posameznika, družbene skupine, države ter mednarodno skupnost v celoti) ter v vsebinskem smislu, pri čemer obsega vse vidike človekovega obstoja in delovanja v družbi, kot so gospodarski, družbeni, politični, izobraževalni, komunikacijsko-informacijski, obrambni itd. ter vse ravni družbenega povezovanja. V tem okviru je postala varnost posamezne države vse bolj domena tudi globalnega mednarodnega sistema. Tretjič, močno sta se okrepili povezanost in odgovornost med subjekti zagotavljanja varnosti, med katere sodijo države, meddržavne in naddržavne organizacije, nevladne organizacije, multinacionalne korporacije, skupine pritiska in druge (Roper in Crockart v Grizold 2005, 23). Četrto, instrumenti in mehanizmi za zagotavljanje varnosti so postali bistveno bolj zapleteni ter se povezujejo v sistem tako na ravni države (na primer nacionalnovarnostni sistem) kot na ravni mednarodne skupnosti (OZN, sodelovanje držav v operacijah kriznega odzivanja idr.).

Z razpadom Sovjetske zveze in Varšavskega sporazuma je prenehal obstajati glavni vir ogrožanja Nata. Kljub temu je zavezništvo še naprej ostalo pomembna organizacija za države članice na obeh straneh Atlantika (Helbig 2011, 1). Zavezništvo se je po razpadu bipolarnosti zelo spremenilo, kar je posledica njegovega prilagajanja novim varnostnim razmeram. Ključni novi nalogi Nata po hladni vojni sta postali širitev ter izvajanje kriznih operacij (Vegič 2005, 197) na Balkanu, v Afganistanu ter nazadnje v Libiji. Za zadnje desetletje delovanja Nata je

značilno, da so se države članice soočile z neenotnostjo svojih pogledov glede odgovornosti zavezništva za varnost sveta po terorističnem napadu na ZDA, večina evropskih držav je zaradi ekonomske recesije znatno zmanjšala svoje obrambne proračune, administracija ZDA s predsednikom Georgeem Bushem na čelu pa je pričela izvajati enostranske operacije ter s tem spodkopala čezatlantsko partnerstvo. Ne glede na to so se ZDA, Kanada ter Evropske države aprila 2009 v Strasbourgu in Kehlju, dogovorile za izdelavo nove skupne strategije delovanja zavezništva, ki je novembra 2010 nasledila Strateški koncept Nata iz leta 1999 (Helbig 2011, 1).

Strateški koncept Nata je po hierarhiji drugi najvišji akt, takoj za Washingtonsko pogodbo iz leta 1949 (Nečas in Kelemen 2009, 50) in ima dve temeljni funkciji: prvič, opredeljevanje varnostnih tveganj, poslanstva in nalog zavezništva ter podajanje usmeritev za njihovo izvajanje (Kamp 2009, 4) in drugič, krepitev legitimnosti zavezništva v očeh svoje javnosti s pojasnjevanjem, zakaj je Nato še vedno ključnega pomena za varnost držav članic (Ringsmouse in Rynning 2009, 10).

Strateški koncept Nata 2010 je tretji strateški koncept zavezništva po hladni vojni. Koncept vidi Nato kot zavezništvo, ki razpolaga s sodobnimi, premestljivimi in vzdržljivimi silami, katerih delovanje ni geografsko omejeno; sodeluje s partnerskimi državami po vsem svetu ter deluje s civilnimi akterji v mednarodni skupnosti in se na povsem novi način povezuje z njimi (Olshausen 2011, 15). Novi strateški koncept definira tri temeljne naloge zavezništva: kolektivno obrambo, krizno upravljanje¹ in izvajanje kooperativne varnosti² (Strateški koncept Nata, 4. čl.), pri čemer so vse navedene naloge enako pomembne. Flockhart navaja, da je novi strateški koncept z vključitvijo kriznega upravljanja in kooperativne varnosti med temeljne naloge nagnil zavezništvo na tisto stran tehtnice, ki jo zagovarjajo globalisti. Njihovo stališče je, da mora zavezništvo postati sposobno soočiti se z varnostnimi tveganji kjerkoli in kadarkoli se ta pojavijo ter delovati kot ekspedicijsko zavezništvo. Temu konceptu

¹ Nato pojmuje krizno upravljanje kot izvajanje aktivnosti, katerih namen je preprečiti nastanek konfliktov, končati konflikte ali stabilizirati pokonfliktno stanje ter nuditi pomoč pri obnovi. Krizno upravljanje obsega uporabo političnih, civilnih ter vojaških sredstev. Pri izvajanju kriznega upravljanja je pomembno sodelovanje z drugimi mednarodnimi subjekti (Strateški koncept Nata, 4. , 20. in 21. čl.).

² Strateški koncept Nata 2010 opredeljuje kooperativno varnost kot krepitev mednarodne varnosti v sodelovanju z drugimi državami ter mednarodnimi organizacijami pri izvajanju aktivnosti s področja nadzora nad oboroževanjem, preprečevanja širjenja orožij in razoroževanja ter izvajanje politike odprtih vrat zavezništva za sprejem novih članic (Strateški koncept Nata, 4. čl.).

Nata oporekajo zagovorniki kolektivne obrambne, ki se zavzemajo za zavezništvo, ki je primarno usmerjeno v ozemeljsko (statično) obrambo v skladu s 5. členom Washingtonske pogodbe. Umestitev kriznega upravljanja in kooperativne varnosti med temeljne naloge pomeni velik odmik od vloge zavezništva, ki so jo opredeljevali prejšnji strateški koncepti (Flockhart 2011, 15).

Strateški koncept je zastavljen zelo ambiciozno. Identificira širok spekter tveganj ter nalaga Natu izvajanje široke palete nalog, tako vojaških, kot nevojaških. Pri tem je delež zadnjih večji kot kadarkoli v preteklosti. Ob tem se zastavlja več vprašanj: ali bo zavezništvo lahko doseglo cilje, ki jih določa strateški koncept; kje se lahko pojavijo težave in zakaj; ali si je Nato morda zastavil preveč nalog; ali bodo države članice sposobne preseči svoje različne poglede na varnostna vprašanja; ali bodo države pokazale politično voljo za dejansko uresničevanje vseh nalog iz koncepta; ali koncept določa prioritete pri izvajanju nalog Nata; ali koncept geografsko determinira okvirje delovanja Nata; ali strateški koncept preobraža zavezništvo iz obrambnega zavezništva v varnostno organizacijo; kako se bo zavezništvo razvijalo v prihodnje. To so le nekatera ključna vprašanja, ki se pojavljajo v zvezi z Natom ter njegovim novim strateškim konceptom. Na nekatera od teh vprašanj bom poskušal odgovoriti v nalogi, medtem ko bodo druga ostala odprta za nadaljnja proučevanja.

V nalogi bom analiziral strateški koncept Nata 2010. V prvem delu bom analiziral spremenjeno varnostno okolje po hladni vojni ter predstavil dejavnike, ki so sprožili proces postopnega preoblikovanja Nata iz obrambne v varnostno organizacijo. V tem delu bom analiziral obseg ter globino sprememb Nata po hladni vojni. Ta se je ves čas uspešno prilagajal spremenjenim varnostnim razmeram v svojem okolju, pri čemer so bile spremembe, ki jih je organizacija doživela po hladni vojni obsežnejše kot katere koli pred tem. V drugem delu naloge bom opredelil temeljne sestavine strateških konceptov zavezništva oziroma njihove bistvene determinante. V nadaljevanju bom analiziral pretekle strateške koncepte Nata, okoliščine, v katerih so bili sprejeti ter predstavil pomen, ki so ga v svojem času imeli za zavezništvo. V tretjem delu naloge bom analiziral razloge, zaradi katerih je Nato sprejel novi strateški koncept, njegovo nastajanje, ključne novosti, analiziral razmerja med obrambnimi in varnostnimi prvinami koncepta ter podal nekaj dilem ter kritičnih pogledov nanj. V četrtem, zadnjem delu naloge, sledi predstavitev scenarija nadaljnjega razvoja zavezništva. Scenarij ni napoved njegove prihodnje podobe, temveč nakazuje, v kakšni obliki bi lahko zavezništvo delovalo v prihodnosti.

2 METODOLOŠKO HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 Predmet in cilj naloge

Predmet proučevanja je strateški koncept Nata 2010. Cilji magistrskega dela so analizirati vzroke in dejavnike, ki so privedli do novega strateškega koncepta; analizirati proces izdelave koncepta; analizirati novi strateški koncept, ga kritično ovrednotiti, predstaviti dileme in kritiko, ki se pojavljajo v zvezi z njim ter podati scenarij razvoja Nata v prihodnje.

Pomen magistrskega dela se zrcali v kritičnem ovrednotenju novega strateškega koncepta Nata, s čimer bom prispeval k njegovemu boljšemu poznavanju, k boljšemu razumevanju vloge in nalog, ki jih novi strateški koncept nalaga Natu ter težav, ki jih lahko pričakujemo pri njihovem uresničevanju. Z delom želim spodbuditi razpravo in razmišljanja o novem strateškem konceptu zavezništva.

2.2 Hipoteze

Glavna hipoteza: Z novim strateškim konceptom se Nato preobraža iz obrambne v varnostno organizacijo.

Po hladni vojni je zavezništvo ostalo brez temeljnega vzroka svojega obstoja in delovanja – razpadla sta Varšavski pakt in Sovjetska Zveza. Posledično je prišel Nato iskati nove varnostne izzive, s katerimi bi ohranil legitimnost in si zagotovil obstanek. Izziv je našel v identifikaciji novih varnostnih tveganj ter posledično v novi vlogi in novih nalogah zavezništva. Novi strateški koncept Nata je nadgradnja prej veljavnega strateškega koncepta. Identificira nova varnostna tveganja, nalaga zavezništvu nove naloge in izzive ter tako spreminja njegov značaj.

Izvedena hipoteza: Za uspešno realizacijo ciljev in nalog, ki jih določa novi strateški koncept Nata, bo moralo zavezništvo prilagoditi svoje obstoječe zmogljivosti, razviti nekatere nove ter vzpostaviti tesnejše sodelovanje z drugimi mednarodnimi organizacijami.

2.3 Metode dela

Pri izdelavi magistrskega dela bom uporabljal kvalitativne družboslovne metode, in sicer analizo pisnih virov, primerjalno (komparativno) metodo, zgodovinsko metodo ter metodo scenarija. Pred izdelavo naloge bom opravil pregled vsebine relevantne literature, znanstvenih člankov, poročil, relevantnih dokumentov Nata ter podatkov s svetovnega spleta.

Metodo analize pisnih virov bom uporabljal za pridobitev informacij iz primarnih in sekundarnih virov. Med primarne vire sodijo pogodbe, strateški koncepti Nata, poročila in drugo. Z analizo sekundarnih virov bom proučil knjige, znanstvene članke in druge publikacije, ki obravnavajo področje zavezništva ter njegovega novega strateškega koncepta. Komparativno metodo bom uporabil za primerjavo varnostnih razmer po hladni vojni s tistimi v času bipolarnosti, za primerjavo dosedanjih strateških konceptov Nata, za primerjavo tveganj in nalog, ki jih navaja novi strateški koncept ter za primerjavo nalog z zmožnostmi zavezništva za njihovo realizacijo. Zgodovinsko metodo bom uporabil za pojasnitev varnostnih razmer po hladni vojni, analizo preoblikovanja zavezništva in njegovih prej veljavnih strateških konceptov. Z metodo scenarija bom podal oris nadaljnjega razvoja Nata.

Za povezavo naštetih analitičnih metod bom uporabil sintetično metodo, s pomočjo katere bom potrdil ali zavrnil postavljene hipoteze ter podal zaključke.

2.4 Temeljni pojmi

Nacionalna varnost

Nacionalna varnost se je pojavila z rojstvom nacionalne države v Evropi v 16. in 17. stoletju ter zajema zagotavljanje njenega nadaljnjega obstoja in razvoja. V literaturi zasledimo tri temeljne pristope, ki so vplivali na razumevanje tega pojava. Hobbesov pristop temelji na pomenu države pri zagotavljanju notranjega reda družbe ter obrambe pred zunanjimi sovražniki (podlaga realistične šole varnosti). Pristop Immanuela Kanta temelji na ideji trajnega miru, ki ga zagotavljata svetovna federacija držav in svetovno državljanstvo, ki služita usklajevanju interesov nacionalnih držav v globalni skupnosti, ki jo ureja mednarodno pravo (podlaga za idealistični pristop k sodobni varnosti). Utemeljitelj tretjega pristopa je De Grotius, ki je v interakciji med državami videl predvsem spoštovanje pravil ravnanja, ki so temelj sobivanja ter sodelovanja v mednarodni skupnosti (Grizold 1998, 3).

Danes najsplošneje opredelimo nacionalno varnost kot varnost državnega naroda, njena vsebina pa zajema ohranitev nacionalnega ozemlja, zračnega prostora, ozemeljskih voda, zaščito življenja ljudi in njihove lastnine, utrditev mednarodnega statusa države ter ohranitev nacionalne suverenosti. Pri nacionalni varnosti gre za celoto odnosov med notranjimi dejavniki (gospodarski, socialni, kulturni, politični, ekološki, vojaškoobrambni) in zunanjimi (mednarodnimi) dejavniki (Grizold 1998, 3-4). Nacionalno varnost lahko opredelimo tudi kot prizadevanj sodobne države za zagotavljanje varnosti vsem članom družbe pred zunanjim ali notranjim ogrožanjem. Med zunanje grožnje sodijo napad, okupacija, poseg, blokada, intervencija idr, med notranje pa ogrožanje reda in miru, kriminal, asocialna in bolezenska ravnanja, ogrožanje človekovih pravic, naravne in druge nesreče idr. Za sodobno nacionalno varnost velja, da je tesno vpeta v mednarodno okolje, v katerem je odgovornost za zagotavljanje širše mednarodne varnosti domena celotnega mednarodnega sistema ter ne le držav ali zvez držav (Grizold in Ferfila 2000, 3).

Mednarodna varnost

Mednarodno skupnost danes zaznamujeta soodvisnost ter globalizacija. Nacionalna varnost je postala sestavni del mednarodne varnosti, ki pa ni le seštevek posameznih nacionalnih varnosti, temveč je tudi celota ukrepov, norm, vrednot, ki se uresničujejo s skupno sprejetimi mednarodnimi mehanizmi in instrumenti, ki zagotavljajo obstoj in razvoj vseh držav na ravni mednarodnega sistema (Grizold 1998, 4; Grizold 1999a, 1).

V zgodovini se je mednarodna varnost zagotavljala z bolj ali manj hkratnim delovanjem konfliktnega ter kooperativnega modela. Konfliktni model zagotavljanja mednarodne varnosti je prevladoval do konca druge svetovne vojne. Zanj je značilno, da so se konflikti med državami reševali pretežno z uporabo sile. Države so za varnost tekmovala ter jo dosegale ena na račun druge. Prizadevanje ene države za doseg svoje varnosti sproža pri drugi občutek ogroženosti, kar označujemo s pojmom varnostna dilema (Grizold 1998, 5). Kooperativni model zagotavljanja mednarodne varnosti je pridobil pomen šele s procesi internacionalizacije in globalizacije po koncu druge svetovne vojne ter zlasti po koncu 80. let prejšnjega stoletja, ko smo bili priča velikim spremembam v mednarodni skupnosti. Model temelji na ideji o skupni varnosti, ki odraža stanje v mednarodni ureditvi, v kateri vse države uživajo varnost kot skupno dobro. Za razliko od konfliktnega modela kooperativni model upošteva potrebo po krepitvi dvo- in večstranskega sodelovanja med državami in drugimi subjekti mednarodne

skupnosti z namenom zagotoviti tako posamezno kot skupno varnost ter zadovoljiti potrebo po uravnoteženi uporabi vojaških in nevojaških mehanizmov in instrumentov - celostni koncept zagotavljanja mednarodne varnosti (Grizold 1998, 5-6).

Zveza Nato

Organizacija severnoatlantske pogodbe (North Atlantic Treaty Organization) je politično in vojaško zavezništvo 28 držav Evrope in Severne Amerike, formirano 4. aprila 1949. Temeljno poslanstvo držav članic Nata, ki ga določa Washingtonska pogodba, je varovanje svobode in varnosti zaveznic s političnimi in vojaškimi sredstvi. Članice varujejo ter širijo temeljne vrednote zavezništva: demokracijo, svobodo, vladavino prava in mirno reševanje sporov ter zagotavljajo forum za posvetovanje o varnostnih vprašanjih, ki so v njihovem skupnem interesu. Države Nata so zavezane zagotavljanju varnosti in obrambe vsaki članici. Organizacija deluje po načelu, da se napad na eno ali več članic pojmuje kot napad na vse države zavezništva. Nato je medvladna organizacija, v kateri ohranja vsaka država svojo suverenost. Vse odločitve se sprejemajo skupaj na temelju konsenza. Najpomembnejše odločevalno telo je Severnoatlantski svet (North Atlantic Council), ki združuje predstavnike vseh držav članic na ravni veleposlanikov, ministrov, predsednikov držav ali vlad. Vse članice so vključene v procese odločanja na temelju enakopravnosti, ne glede na njihovo velikost, politično, vojaško ali ekonomsko moč.

Članice zavezništva ter partnerske države dodeljujejo Natu vojaške sile za potrebe izvajanja posameznih operacij ter stalne sile, ki so v pripravljenosti za delovanje (odzivne sile Nata). V ta namen ima Nato vzpostavljeno vrsto mehanizmov: obrambno načrtovanje in načrtovanje virov, udejanjenje političnih zavez po razvoju zmogljivosti ter lastno vojaško strukturo, ki jo tvorijo Natova poveljstva v Severni Ameriki in Evropi (Nato Handbook 2006, 15; Nato v 21. stoletju 2004, 3). Zavezništvo je od zaključka hladne vojne v procesu nenehnega preoblikovanja, tako notranjega kot zunanjega, katerega skupni imenovalec je prizadevanje za varnost, stabilnost in sodelovanje.

3 KONEC HLADNE VOJNE IN NATO

V poglavju bom analiziral spremenjeno varnostno okolje po hladni vojni ter razsežnost sprememb, ki jih je bil deležen Nato tako zaradi njih kot zaradi spremenjenih potreb držav članic ter mednarodne skupnosti. Zavezništvo se je ves čas svojega obstoja uspešno prilagajalo spreminjajočim se varnostnim razmeram v svojem okolju, pri čemer so bile spremembe, ki jih je organizacija doživela po hladni vojni, najboljše do sedaj.

3.1 Nova varnostna paradigma

Konec hladne vojne je povzročil velike spremembe v mednarodnem okolju, ki ga je po drugi svetovni vojni zaznamovala napetost med ZDA in Sovjetsko zvezo ter njunima vojaškopoličnima blokoma. Fukuyama je opredelil konec hladne vojne kot zaključek ideološke evolucije človeštva oziroma »konec zgodovine«. Liberalna demokracija naj bi kot sistem vladanja po razpadu bipolarnega sveta porazila komunizem, ostala brez prave konkurence ter se razširila na številne države po svetu (Fukuyama 1992, XI). Kagan na drugi strani trdi, da se je po hladni vojni obnovilo tekmovanje med liberalizmom ter absolutističnimi režimi (Rusija, Kitajska), ki ima ideološko podstat. Velike sile si namreč danes ponovno prizadevajo za krepitev vloge ter vpliva v svojih regijah (Kagan 2007). Giddens ugotavlja, da je moderna družba zaznamovana z dvojnostjo; sodobne družbene inštitucije nudijo številne koristi in prednosti, ki v preteklosti niso bile na voljo, hkrati pa je zanjo značilno soočanje s številnimi težavami in izzivi, med katere sodijo negativne posledice sodobne industrializacije, totalitarizmi, okoljski problemi in alarmanten razvoj vojaške moči držav in orožij (Giddens 1996, 7-10).

Večji del hladne vojne je bilo proučevanje varnosti omejeno na njene vojaške in politične razsežnosti, po njenem zaključku pa so v ospredje proučevanja koncepta varnosti vstopili tudi njeni drugi vidiki: ekonomski, okoljski, družbeni, človeški, prehranski in drugi (Buzan in Hansen 2009, 2; Grizold 2002, 21). Gre za tveganja, ki so v pretežni meri obstajala že prej, vendar je šele manjša verjetnost obsežnejšega oboroženega spopada omogočila zaznavo njihovega pomena (Malešič 2009, 86).

Varnostna paradigma (izzivi, težave, ogrožanje varnosti, odzivi, procesi in inštitucije) je po hladni vojni začela dobivati nove značilnosti. Glavni vir groženj ne predstavljajo več

oboroženi spopadi med državami, temveč so postali pomembnejši oziroma za mir in varnost nevarnejši konflikti znotraj držav (Grizold in Zupančič 2008, 325). Mednarodno okolje je postalo zaznamovano z velikimi (strateškimi, političnimi, ekonomskimi in kulturnimi) spremembami, ki so dobile z globalizacijo nove razsežnosti. Na področju varnosti se te izražajo kot kompleksno, globalno ogrožanje, ki presega okvirje posameznih držav.

Posamezne grožnje varnosti so vse bolj transnacionalnega značaja. Državne meje, ki so bile formirane zaradi razmejevanja človekovih oblik organiziranja na določenem ozemlju, ne vplivajo na tveganja, ki se širijo neodvisno od njih. Med tipične primere sodobnih transnacionalnih tveganj varnosti prištevamo tihotapljenje ilegalnega konvencionalnega orožja, mamil, nevarnih materialov (vključno z jedrskim orožjem), ilegalne migracije, prenašanje nalezljivih bolezni, informacijska tveganja (ogrožanje informacijske infrastrukture, na primer kibernetiki terorizem in kriminal) itd. (Prezelj 2002, 63; Prezelj 2002a, 427).

Kompleksnost novega varnostnega okolja se med drugim kaže v vzročno-posledični povezanosti med naraščajočimi nevojaškimi tveganji in grožnjami, kot so etnična nasprotja, organizirani kriminal, terorizem, onesnaževanje okolja, podnebne spremembe, lakota, bolezni in epidemije, trgovina z drogami in ljudmi, množične migracije itn, ter političnimi in vojaškimi konflikti (Grizold in Bučar 2011, 830; Grizold in Kopač 2007, 24). Beck navaja, da imajo globalna tveganja tri temeljne značilnosti: delokalizacijo (vzroki in posledice tveganj niso omejeni na posamezno geografsko območje ali prostor, temveč so vseprisotni), nepredvidljivost (njihove posledice so težko predvidljive ali sploh niso predvidljive, saj vključujejo hipotetična tveganja, temelječa na znanstvenem nepoznavanju ter normativnem nesoglasju) ter nezmožnost kompenzacije. Četudi razmišljanje o varnosti v preteklosti ni izključevalo hudih nesreč, se je zdelo, da je njihove uničevalne učinke moč kompenzirati, v kolikor pa so na primer klimatske spremembe nepovratne, če genetika omogoča nepovratne posege v človekov obstoj, če teroristične skupine že posedujejo orožje za množično uničenje, potem so današnje varnostne razmere bistveno zahtevnejše (Beck v Malešič 2010, 89).

Globalizacija je privedla do krepitve povezanosti sveta, kar veča pomen sodelovanja med državami in drugimi subjekti mednarodnih odnosov pri zagotavljanju varnosti. To se najbolj

odraža v prizadevanjih za celostni pristop razumevanja sodobne varnosti³. Koncept globalne varnosti izhaja iz pojava mednarodne globalne družbe. V času hladne vojne je narava mednarodnih odnosov podpirala realistično teoretično paradigmo, po kateri so države najpomembnejši akter v varnostnem okolju, po hladni vojni pa je ta paradigma postala manj primerna. V razpravo o varnosti se vse bolj aktivno vključujejo tudi nedržavni akterji (posamezniki, civilna družba, nadsacionalni akterji – multinacionalna podjetja in drugi), katerih vpliv se je v mednarodnem okolju močno okrepil (Grizold in Bučar 2011, 828-832). K delnemu zmanjšanju pomena nacionalnih držav v mednarodnem okolju so pripomogli tudi viri ogrožanja, ki učinkujejo preko državnih meja ter s tem presegajo koncept suverenosti nacionalnih držav (Malešič 2010, 88).

Novo varnostno paradigmo poleg globalizacije in kompleksnosti zaznamuje tudi individualizacija, ki poudarja pomen posameznika v nacionalnem in mednarodnem okolju – koncept človekove varnosti. Človekova varnost obsega osebno varnost pred nasiljem ali škodo, dostop do osnovnih življenjskih potrebščin, zaščito posameznika pred kriminalom in terorizmom, nalezljivimi boleznimi, korupcijo, množičnimi migracijami ipd. Sprejeto je prepričanje, da lahko izguba ali pomanjkanje človekove varnosti vpliva na mir in stabilnost v državi, zunaj nje, kot tudi med njimi. Iz navedenega izhaja, da je v interesu držav, da celostno zagotovijo varnost svojemu prebivalstvu ter širši mednarodni skupnosti (Grizold in Bučar 2011, 831-841).

Nova varnostna paradigma je posledica obsežnih družbenih, političnih, ekonomskih in varnostnih sprememb v Evropi in svetu, ki so se pripetile v zadnjem desetletju prejšnjega stoletja. Mednarodne organizacije, katerih temeljno poslanstvo je zagotavljanje varnosti in med katere sodi tudi Nato, so se znašle v povsem novih razmerah, ki so prednje postavile nove izzive.

3.2 Evolucija Nata po hladni vojni

Dogodki, ki so se zvrstili v letih 1989-1991 ter naznanili konec hladne vojne (kolaps komunističnih režimov v vzhodni in srednji Evropi, razpad Varšavskega sporazuma,

³ Celostno pojmovanje varnosti (comprehensive approach) pomeni, da je potrebno pri zagotavljanju mednarodnega miru in varnosti poleg politične in vojaške dimenzije upoštevati tudi druga področja, kot so spoštovanje človekovih pravic, okoljska in gospodarska vprašanja. Varnost pojmuje kot nedeljivo (Bakker 2004, 394; Prezelj 2002, 59).

Sovjetske zveze ter združitvev Nemčije) so terjali, da zavezništvo redefinira svoje poslanstvo ter tradicionalnim temeljnim nalogam, zagotavljanje kolektivne obrambe in dialoga s svojimi nasprotniki, pridoda nove. Yost navaja, da sodita med nove temeljne naloge Nata sodelovanje z drugimi državami v okviru novih inštitucij, kot so Severnoatlantski svet za sodelovanje, Partnerstvo za mir itd., ter krizno upravljanje in izvajanje mirovnih operacij zunaj meja držav članic (Yost 1998, 72). Za razliko od Yosta prišteva Vegič med ključni novi nalogi Nata širitev proti vzhodu ter izvajanje kriznih operacij zunaj območja držav članic (Vegič 2005, 197). Spremenjenim nalogam zavezništva je sledila potreba po njegovi notranji transformaciji.

Krepitev sodelovanja in partnerstva z državami nečlanicami Nata

Takoj po hladni vojni si je Nato poleg prizadevanja za zagotavljanje varnosti članic, kar je njegovo osnovno poslanstvo, prizadeval tudi za varnost evropske celine kot celote, in sicer s partnerstvom in sodelovanjem z nekdanjimi nasprotnicami ter drugimi državami. Eden od prvih formalnih korakov v transformaciji Nata je bila ustanovitev Severnoatlantskega sveta za sodelovanje leta 1991 kot glavnega foruma za posvetovanje in sodelovanje med Natom in državami nečlanicami iz Evroatlantskega prostora. Sprva so bile vanj vključene države srednje in vzhodne Evrope ter nekdanje Sovjetske zveze, kasneje pa se je članstvo razširilo na nove države, ki so nastale na njenih tleh. Sile Nata in partnerskih držav so vzdrževale redne stike, izvajale skupne vaje, njihovi vojaki pa so skupaj sodelovali v operacijah za ohranitev miru na Balkanu pod vodstvom Nata. Iz Severnoatlantskega sveta za sodelovanje je leta 1997 nastal Evroatlantski partnerski svet (Trapans 2003, 70; Nato v 21. stoletju 2004, 12; Preoblikovani Nato 2004, 5).

Na zasedanju Severnoatlantskega sveta na vrhu leta 1994 v Bruslju je bilo kot nova oblika sodelovanja med Natom in državami nečlanicami ustanovljeno Partnerstvo za mir (v nadaljevanju: PZM), v katero so vključene partnerske države Nata. V okviru PZM jim zavezništvo nudi pomoč pri prestrukturiranju njihovih oboroženih sil, pri ustreznem umeščanju v demokratični ustroj družbe ter jih pripravlja na sodelovanje v operacijah v podporo miru, ki jih vodi Nato. Tako pridobljene izkušnje so bile s pridom uporabljene v operacijah Sfor v Bosni in Hercegovini ter Kfor na Kosovu. PZM je sestavljen iz več programov, pri čemer si države izberejo tiste, ki jih smatrajo za pomembne. Dejavnosti v okviru PZM obsegajo vojaške vaje, delavnice, seminarje, tečaje in usposabljanja (Trapans 2003, 72-74; Nato v 21. stoletju 2004, 12-13).

Leta 1995 je Nato ustanovil Mediteranski dialog s šestimi državami iz širše mediteranske regije: Egiptom, Izraelom, Jordanijo, Mavretanijo, Marokom in Tunizijo. Leta 2000 se jim je pridružila še Alžirija. Namen dialoga je okrepiti varnostno sodelovanje z državami iz širše mediteranske regije ter s tem prispevati h krepitvi regionalne stabilnosti in varnosti v Sredozemlju. Članice Mediteranskega dialoga sodelujejo z državami Nata na skupnih delavnicah, seminarjih, udeležujejo se usposabljanj in tečajev ter izvajajo druge oblike praktičnega sodelovanja (Yost 1988, 75; Nato Handbook 2006, 230-232).

Leta 1997 se je z ustanovitvijo Stalnega skupnega sveta Nato-Rusija in Komisije Nato-Ukrajina, okrepilo formalno sodelovanje zavezništva s tema državama. Svet ter komisija sta formalizirala dvostransko sodelovanje ter omogočata redno posvetovanje o varnostnih vprašanjih. Tematike, ki jo pri tem obravnavajo, obsegajo mirovne operacije, krizno upravljanje, neširjenje orožja za množično uničevanje, preoblikovanje obrambnih struktur, varstvo okolja in civilno krizno načrtovanje. Sodelovanje med Natom in Rusijo se je po terorističnih napadih na ZDA 11. septembra 2001 še dodatno okrepilo. Leta 2002 sta Nato in Rusija preoblikovala Stalni skupni svet v Svet Nata in Rusije, v katerem enakopravno sodelujejo vse države, odločitve pa se sprejemajo s konsenzom. Ključna področja sodelovanja so boj proti terorizmu, krizno obvladovanje in neširjenje orožja za množično uničevanje (Nato v 21. stoletju 2004, 13). Leta 2004 je sledilo formiranje pobude o sodelovanju Nata z državami širšega Bližnjega vzhoda, Istanbulska pobuda o sodelovanju. Vanjo so vključeni Bahrajn, Kuvajt, Katar in Združeni arabski emirati. Pobuda obsega praktično bilateralno sodelovanje na različnih varnostnih področjih, ki jih izberejo države. Mednje sodijo obrambno preoblikovanje, praktično vojaško sodelovanje, protiteroristično delovanje, proliferacija orožij, varovanje meja, civilno krizno načrtovanje ipd. (Istanbul Cooperation Initiative 2011).

Nato je sprva razvijal sodelovanje in partnerstvo s sosednjimi državami, nato pa ju je postopoma širil na države, ki so v njegovi širši okolici. V kolikor se na ta proces gleda z geografskega vidika, ugotovimo, da je Nato s partnerskimi odnosi pokril velik del Mediterana, Bližnji vzhod, Kavkaz, Rusijo, območje Zaliva ter Centralno Azijo, vse do Japonske. Glede na to, da imajo nova varnostna tveganja globalni značaj je jasno, da se jim nobena varnostna organizacija sama ne more učinkovito zoperstaviti. To je tudi razlog, da Nato pri svojem globalnem, zlasti nevojaškem delovanju vse bolj računa tudi na sodelovanje z drugimi mednarodnimi organizacijami, kot so Evropska unija, Združeni narodi, Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi itd. (Grizold in Čehulič 2006, 126-127).

Širitev Nata

Širitev zavezništva je potekala že v času hladne vojne, zlasti zaradi vzrokov, ki so bližje realističnemu pojmovanju mednarodnih odnosov. Nato je s širitvijo krepil svojo moč proti svojemu takratnemu nasprotniku Organizaciji Varšavskega sporazuma. S koncem hladne vojne se je širitev Nata pričela obravnavati kot širitev območja stabilnosti in varnosti v vzhodno in srednjo Evropo in ne kot odgovor na novo rusko grožnjo (Vegič 2005, 190).

Eno izmed prelomnic Nata zaznamuje vrh v Madridu julija 1997, na katerem so bile tri nekdanje nasprotnice, kasneje partnerice iz vzhodne Evrope, Češka republika, Madžarska in Poljska, povabljeni k začetku pogajanj za članstvo. V zavezništvo so bile uradno sprejete marca 1999. Na vrhunskem zasedanju v Washingtonu aprila 1999 je bil sprejet Akcijski načrt za članstvo, z uresničevanjem katerega naj bi se države kandidatke pripravile za vstop v zavezništvo. Njegovo sprejetje je odražalo nadaljevanje politike odprtih vrat (Nato Handbook 2006, 189). Leta 2004 je bil izpeljan drugi krog širitve. V organizacijo so vstopile Bolgarija, Estonija, Latvija, Litva, Romunija, Slovaška in Slovenija. Leta 2009 je sledil tretji krog, v katerem se je Nato okrepil še z Albanijo in Hrvaško. Zavezništvo je deklarativno še vedno naklonjeno politiki odprtih vrat, vendar bo dinamika nadaljnje širitve odvisna tudi od uspešnosti integracije novih članic ter stališča Rusije do tega procesa.

Širitev zavezništva sama po sebi ni cilj, temveč je sredstvo za širitev področja varnosti in stabilnosti v Evropi. Širitveni proces zmanjšuje verjetnost konfliktov, saj deluje možnost članstva kot spodbuda kandidatkam, da izvajajo demokratične reforme, krepijo vzorce sodelovanja, spodbujajo dobrososedske odnose, ter pripomore, da se izogibajo sporom s sosedi oziroma jih razrešujejo na miren način (Yost 1998, 103; Grizold 1999, 82; Nato Handbook 2006, 186). Širitev pa lahko hkrati deluje tudi destabilizacijsko, zlasti v razmerju do Rusije, zato je pri vsakršni odločitvi v zvezi z njo potrebno upoštevati tudi ta vidik.

Izvajanje operacij kriznega odzivanja zunaj ozemlja držav članic Nata

Odprava bipolarnosti, iz nje izhajajoče groženje ter nova krizna žarišča so postavili Nato pred dilemo, ali ostati izključno obrambno zavezništvo ter omejiti svojo vlogo na obrambo v primeru napada na katero od svojih članic ali pričeti s poseganjem v varnostna dogajanja na evropski celini in širše. Vedno bolj je postajalo jasno, da mora Nato, če želi ohraniti status relevantne organizacije, obrati drugo pot (Vegič 2005, 193).

Po hladni vojni se je zavezništvo soočilo z varnostnimi tveganji v svoji neposredni sosesčini, na Balkanu. Širitev območja varnosti in stabilnosti v Evropi brez rešitve konfliktov na Balkanu ni bila mogoča, zato je Nato nanj usmeril vse svoje napore. Leta 1995 je bila izvedena operacija Načrtna sila (Deliberate Force) v Bosni in Hercegovini, ki je pomenila prelomnico v delovanju zavezništva. Postavila je temelje za izvajanje operacij, ki ne sodijo v 5. člen Washingtonske pogodbe. Gre za aktivnosti, s katerimi se Nato danes intenzivno ukvarja ter daleč presegajo vzdrževanje lastne kolektivne obrambe. Operacija je imela po mnenju Hendricksona večji vpliv na preoblikovanje Nata po hladni vojni kot kateri koli drug dogodek (Hendrickson 2005, 4).

Nato je za zaustavitev ali preprečitev konflikta na Balkanu vojaško posredoval trikrat, v Bosni in Hercegovini leta 1995, na Kosovu leta 1999 in v Nekdanji Jugoslovanski republiki Makedoniji leta 2001. Nato je na Balkanu vodil več mirovnih misij: Implementacijske sile (Ifor), katerih namen je bil udeleževanje vojaškega dela dogovora iz Dayton, Stabilizacijske sile (Sfor) v Bosni in Hercegovini in Sile za Kosovo (Kfor). Namen misij je bil zagotoviti varno okolje, v katerem bodo vsi državljani, ne glede na njihovo etnično poreklo, lahko živeli v miru in v katerem se bo lahko z mednarodno pomočjo začela razvijati demokracija. Leta 2001 je Nato posredoval v Makedoniji z namenom razorožitve etničnih albanskih skupin, katerih delovanje je ogrožalo varnost in stabilnost države (NATO operations and missions 2011). Z razrešitvijo konfliktov na Balkanu si je zavezništvo odprlo pot k nadaljevanju širjenja območja varnosti in stabilnosti proti vzhodu ter jugu.

Nato je aktivno sodeloval tudi pri vzpostavitvi novih varnostnih sil v Iraku. V ta namen je bila leta 2004 vzpostavljena misija za usposabljanje (NATO Training Mission), ki je izvajala usposabljanje, svetovanje in mentorstvo varnostnih sil. Pri tem so sodelovale vse države zavezništva, bodisi z lastnimi silami bodisi s financiranjem ter doniranjem opreme ter sredstev (Grizold 2006, 18).

Na prošnjo Afriške unije je Nato leta 2005 pričel podpirati njeno misijo v Sudanu ter kasneje v Somaliji. Zagotavljal je zračni transport ter strokovnjake iz posameznih področij. V Adenskem zalivu je pričel leta 2008 izvajati protipiratske operacije, katerih namen je zaščita transportnih ter drugih ladij na tem območju (Novakovic 2010, 35-36). Triindvajsetega marca 2011 je pričelo zavezništvo izvajati vojaško operacijo v Libiji, katere namen je bil zaščititi civilno prebivalstvo pred napadi sil libijskega samodržca Moamerja Gadafija. Operacije je

trajala 7 mesecev ter je obsegala izvajanje aktivnosti v zraku, s katerimi se je preprečevalo zračne napade na civiliste, ter na morju, kjer se je onemogočalo prevoze orožja ter opreme Gadafijevim silam. V operaciji je sodelovalo 8000 pripadnikov iz 18 držav zavezništva, zračne napade pa so izvajala letala osmih držav članic: ZDA, Velike Britanije, Francije, Kanade, Belgije, Italije, Danske in Norveške (Nato and Libya, 2012).

Po terorističnem napadu na ZDA 9. novembra 2001 je Nato sprejel vrsto ukrepov, s katerimi je podprl ZDA pri zagotavljanju varnosti v državi. Pričel je z izvajanjem prve protiteroristične operacije, Orlova pomoč (Eagle Assist), ki je trajala od oktobra 2001 do maja 2002. V njej je sodelovalo 13 držav ter sedem Natovih letal Awacs, ki so pomagala pri nadzorovanju zračnega prostora nad ZDA. Organizacija je takrat prvič v zgodovini izvajala aktivnosti na podlagi 5. člena Washingtonske pogodbe. Leta 2002 je 14 držav članic poslalo svoje sile v Afganistan, kjer so podpirale operacije ZDA proti Al Kaidi in talibanom, nudile pomoč pri krepitvi varnostnih struktur države, izgradnji civilne infrastrukture in nudile pomoč prizadetim. Leta 2003 je Nato prevzel vodenje operacije Isaf, katere namen je razširitev oblasti afganistanske vlade ter vzpostavitev pogojev za formiranje demokratičnih institucij in vladavine prava. Med pomembnejše naloge sodi tudi formiranje varnostnih sil, ki bodo lahko same zagotavljale varnost v državi, pomoč pri rekonstrukciji države ter nudenje humanitarne pomoči (NATO operations and missions 2011).

Z bojem proti terorizmu se povečuje pomen sodelovanja z državami zunaj Evroatlantskega območja, med katere sodijo države Mediteranskega dialoga, Istanbulske pobude in mnoge druge. Ne glede na načelno soglasje v zvezi s pomenom izvajanja boja proti terorizmu in mnoge sprejete ukrepe na tem področju, so med pogledi držav Nata številne razlike. Te se nanašajo zlasti na metode delovanja, upravičenost uporabe določenih sredstev ter na pojmovanje zakonitosti in človekovih pravic v protiterorističnem delovanju (Vegič 2005, 198).

Vse operacije, ki jih izvaja oziroma jih je izvajal Nato, temeljijo na mandatu, ki mu ga je kot regionalni organizaciji delegirala OZN (Malešič 2010a, 2). Večina operacij, ki jih danes izvaja Nato, je dolgoročne narave, namenjene so stabilizaciji razmer ter zahtevajo tesno sodelovanje vojaških in civilnih subjektov. Operacije terjajo celostno reševanje problemov, kar pomeni, da zahtevajo enakovredno vključevanje drugih organizacij, ki delujejo na

področju mednarodne varnosti: Organizacije združenih narodov, Evropske unije, Organizacije za varnost in sodelovanje, nevladnih organizacij idr. (Grizold 2006, 19).

Prilagajanje vojaških zmogljivosti ter reforme poveljstev Nata

Vse večji pomen, ki ga je Nato pripisoval izvajanju operacij kriznega odzivanja, je temeljito spremenil njegove vojaške potrebe. Obsežne in robustne oborožene sile, s katerimi je razpolagal v čas hladne vojne, je bilo potrebno nadomestiti s silami, ki bodo fleksibilne, mobilne ter jih bo moč premeščati na velike razdalje (Nato Handbook 2006, 25). Na vrhu Nata v Pragi leta 2002 je bil podan ključen zagon izboljšanju vojaških zmogljivosti in reformi poveljniške strukture. Njegov namen je zagotoviti zmogljivosti, s katerimi se bo Nato sposoben spopasti z nalogami, ki mu jih nalagajo varnostni izzivi 21. stoletja (terorizem, zahtevne operacije kriznega odzivanja ipd.). Zahteve po izboljšanju vojaške strukture in reforme poveljstva obsegajo (Robertson 2004, 30-31; The Prague Summit And Nato's Transformation. 2003, 10-11) vzpostavitev ustreznih vojaških zmogljivosti za hitro in fleksibilno odzivanje (Nato Response Force), povečanje števila velikih zračnih plovil za prevoz enot v Evropi, vzpostavitev flote letal za oskrbovanje z gorivom v zraku, zagotovitev opremljenosti večine Natovih stalnih sil v pripravljenosti z opremo za obrambo pred kemičnim, biološkim in jedrskim orožjem, povečanje neameriške zaloge natančno vodenega streliva, ki se uporablja iz zraka, ustanovitev Natove enote za posredovanje (Response Force) ter vzpostavitev nove, učinkovitejše vojaškopoveljniške strukture.

Reforma birokratskih struktur Nata

Reforma birokratskih struktur Nata zadeva preoblikovanje njegove organiziranosti. Metode delovanja Nata morajo odražati potrebe, ki jih nalaga spremenjeno strateško okolje. Zavezništvo ima danes 28 članic, postopki ter načini dela pa so ostali identični tistim, ki so veljali v 50. letih prejšnjega stoletja, ko je zavezništvo štelo le 12 držav (Robertson 2004, 34). Obsežen birokratski aparat otežuje hitro in učinkovito odzivanje na nove potrebe ter povzroča nepotrebne finančne obremenitve, ki bi se lahko z ustreznim preoblikovanjem pomembno skrčile. V ta namen se bo znatno zmanjšalo število odborov Nata, kar pomeni, da bo podrejenim odborom podeljena večja odgovornosti ter bodo sprejemali več odločitev. Severnoatlantski svet se bo tako lahko osredotočil izključno na reševanje strateških vprašanj (Hamilton 2004, 7-8 ; Robertson 2004, 34; Nato v 21. stoletju 2004, 12).

Kot ugotavlja Bebler, se je Nato ves čas svojega obstoja širil v več razsežnostih: v obsegu svojih dejavnosti, v številu držav članic, v geografskem dosegu svojega delovanja, v obsegu partnerskih odnosov z nečlanicami ter v intenzivnosti sodelovanja z drugimi mednarodnimi organizacijami, kot so Združeni narodi, Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi, Evropska unija, Afriška unija in druge (Bebler 2010, 15). Proces preoblikovanja Nata po hladni vojni zajema tako rekoč vse temelje vidike njegovega delovanja. Z uspešno realizacijo teh nalog Nato prispeva k vzpostavitvi varnejšega in stabilnejšega okolja v Evroazijskem območju ter vzpostavlja učinkovito in fleksibilno zavezništvo, ki je tem nalogam lahko kos. Namesto zagotavljanja vojaškega ravnotežja se je Nato začel vse bolj ukvarjati s preprečevanjem nestabilnosti, sprva v svojem ožjem ter kasneje širšem varnostnem okolju. S tem se je Nato pričel preoblikovati iz organizacije, ki je bila v času hladne vojne namenjena zagotavljanju kolektivne varnosti, v smeri varnostne organizacije.

4 STRATEŠKI KONCEPTI NATA

V četrtem poglavju bom analiziral pretekle strateške koncepte Nata, orisal okoliščine, v katerih so bili sprejeti, ter predstavil pomen, ki so ga v svojem času imeli za zavezništvo. Preden se posvetimo pregledu in analizi prejšnjih strateških konceptov, bom poskušal ugotoviti, kaj je strateški koncept zavezništva oziroma katere so njihove bistvene determinante.

4.1 Opredelitev strateškega koncepta

Bardaji ugotavlja, da uradne definicije strateškega koncepta ni, prav tako ni nikjer navedeno, kaj naj bi bila njegova vsebina in kakšen naj bi bil njegov obseg. Ne glede na to, je Nato v času svojega delovanja sprejel sedem strateških konceptov, začeni s konceptom iz leta 1956, ki nosi ime MC 14/1 (Bardaji 2007, 1).

Pri pregledu literature naletimo na več poskusov definicij strateškega koncepta. Alcaro ga opredeli kot akt, ki periodično ažurira ter interpretira poslanstva, vlogo in naloge zavezništva ter opravlja dve temeljni funkciji. Prva je podajanje strateških usmeritev za delovanje zavezništva v srednjeročnem obdobju, druga pa oživitev javne podpore Natu, in sicer s predstavitvijo razlogov, zakaj je ta, ne glede na obveznosti, ki jih nalaga svojim članicam, zanje še vedno pomembna in potrebna organizacija (Alcaro 2010, 2).

Baltes definira strateški koncept kot uradni dokument zavezništva, ki določa njegovo temeljno poslanstvo, značaj, najpomembnejše varnostne naloge, pojasnjuje ključne značilnosti spremenjenega varnostnega okolja, opredeljuje temelje elemente zavezniškega pristopa k varnosti ter podaja smernice za preoblikovanja oziroma prilagajanje vojaških zmogljivosti. Koncept torej določa usmeritve zavezništvu za zoperstavljanje varnostnim tveganjem ter usmerja njegov nadaljnji politični in vojaški razvoj (Baltes 2011, 14).

Flockhart ugotavlja, da strateški koncept Nata odraža spremembe, bodisi v zunanjem varnostnem okolju bodisi znotraj organizacije. Po njegovem kaže aktualni strateški koncept operativno ter dinamično videnje temeljne Washingtonske pogodbe, ki določa ključne vrednote Nata ter pravice in obveznosti držav članic. Oba dokumenta skupaj opredelujeta, kaj je Nato in kaj bi moral početi. Ključna funkcija strateškega koncepta je torej definiranje vloge

ter nalog Nata v aktualnem varnostnem okolju, vendar vedno v skladu z vrednotami, navedenimi v Washingtonski pogodbi (Flockhart 2011,13).

Za Kuglerja je strateški koncept temeljni dokument, ki identificira bistvene grožnje in tveganja za zavezništvo, določa bistvene zahteve Nata, njegove cilje, načela in naloge, določa bodoči razvoj varnostne politike, obrambne strategije ter vojaške zmogljivosti ter ima ključno vlogo pri izvajanju obrambnega načrtovanja. Po njegovem zavezništvo brez jasnega strateškega koncepta ne more delovati učinkovito ter se uspešno razvijati (Kugler 2008, 5).

Namen strateškega koncepta je opredeliti cilje, prioritete in vire Nata v odnosu do varnostnih tveganj. Opravlja tri temeljne funkcije: izraža politično soglasje med članicami, podaja izhodišča za načrtovanje in razvoj vojaških zmogljivosti (določa temeljne naloge ter podaja politične usmeritve za prihodnje delovanje) ter predstavlja sredstvo javne diplomacije v odnosu do drugih akterjev v mednarodnem varnostnem okolju (pripomore k generiranju javne podpore Natu ter krepí razumevanje njegovega pomena in nalog) (Korthals 2010, 7).

Podobno kot Flockhart tudi Ringsmose razume strateški koncept kot operativen ter dinamičen pogled Nata na Washingtonsko pogodbo. Ta ne definira groženj, tveganj ali geografskega območja interesa zavezništva. S strateškim konceptom Nato reinterpretera Washingtonsko pogodbo ter usklajuje svoje interese ter strateške poglede z obstoječim varnostnim okoljem. Ključni področji, ki ju mora opredeliti strateški koncept, sta definiranje tveganj ter njihovih vojaških posledic. Po njegovem mnenju opravljajo sodobni strateški koncepti tri temelje funkcije: dve notranji ter eno zunanjo. Med notranje sodita utrjevanje temeljev zavezništva ter podajanje strateških usmeritev, s katerimi se postavlja temelje prihodnjega skupnega delovanja, zunanja funkcija strateških konceptov pa je izvajanje javne diplomacije, s katero predstavlja Nato svoje aktivnosti varnostni skupnosti ter poskuša za to pridobiti čim večjo podporo pri svojih članicah (Ringsmose 2009, 6-8).

Na podlagi pregleda definicij lahko identificiramo naslednje ključne determinante strateških konceptov Nata:

- po hierarhiji dokumentov se strateški koncepti uvrščajo takoj za Washingtonsko pogodbo;

- zunanja in notranja determiniranost, pri čemer se prva izraža v spremenjenih varnostnih razmerah, grožnjah, tveganjih ipd, druga pa v interesih in potrebah držav članic organizacije;
- temeljne funkcije so utrjevanje zavezništva, usmerjanje delovanja, vojaški in politični razvoj organizacije, transformacija oziroma prilagajanje vojaških zmogljivosti in javna diplomacija (to velja za novejša strateška koncepte);
- cilji so (re)definiranje poslanstva, načel, vloge in nalog zavezništva;
- časovno omejena veljava.

4.2 Geneza preteklih strateških konceptov Nata in njihova analiza

Nato je v času svojega obstoja sprejel sedem strateških konceptov, štiri v času hladne vojne ter tri po njenem zaključku.

Kot izhaja iz preambule Washingtonske pogodbe, je bilo zavezništvo ustanovljeno zaradi varovanja pridobitev zahodne civilizacije, krepitve stabilnosti in blaginje na območju Severnega Atlantika ter združevanja prizadevanja držav članic za kolektivno obrambo (Pogodba Severnoatlantskega zavezništva, preambula).

Za zavezništvo je bila v prvih letih njegovega delovanja temeljnega pomena vzpostavitev zaupanja članic v zmogljivosti za izvajanje kolektivne obrambe. V ta namen je pogodba predvidela formiranje Obrambnega sveta (9. člen), ki je kmalu predlagal ukrepe za izvajanje 3. in 5. člena Washingtonske pogodbe (kolektivna obramba in zoperstavljenje oboroženemu napadu). Tako je bila decembra 1949 sprejeta prva strategija Nata, DC 6/1 – Strateški koncept za obrambo držav Severnoatlantskega območja (Legge 1991, 9).

Prvi strateški koncept Nata je imel tako kot preostali koncepti, sprejeti v času hladne vojne, status tajnega dokumenta. Za glavni cilj obrambnega načrtovanja v času hladne vojne so koncepti opredeljevali odvrčanje. Članice je pozval k izdelavi skupnih načrtov za uporabo sile, kadar bi se odvrčanje izkazalo za neuspešno. Koncept je odražal obrambno držo zavezništva znotraj nacionalnih meja držav članic ter predvidel razvoj vojaških zmogljivosti, ki bo skladen z nacionalnimi zmogljivostmi. Države so se odločile, da bodo vzpostavile zavezništvo, ki bo temeljilo na delitvi dela in njihovi specializaciji, vendar pa koncept ni uspel definirati dolgoročnih vojaških zmogljivosti organizacije. Strateški koncept DC 6/1 je

pomembno prispeval k Natovi obrambni pripravljenosti. V tem času je bilo vzpostavljeno Vrhovno zavezniško poveljstvo Nata za Evropo, koncept je pripomogel k okrepitvi obrambnega sodelovanja med članicami na področjih doktrine, vojaških vaj, izgradnje vojaške infrastrukture, standardizacije, raziskav in razvoja ipd. Države članice so pod njegovim okriljem pričele krepiti svoje vojaške zmogljivosti ter pripravljenost za delovanje (Strateški koncept za obrambo Severnoatlantskega območja 1949; Davis 2010, 33-34; Kugler in Binnendijk 2008, 39).

V leti 1950 in 1951 je bil Nato priča več pomembnim dogodkom: okrepitev hladne vojne, pričetek vojne v Koreji, SZ je razvila jedrsko orožje ter okrepila vojaške zmogljivosti. Vojaška grožnja zavezništvu se je okrepila. V teh okoliščinah je organizacija sprejela svoj drugi strateški koncept, MC 14/1 (1952-1957), s katerim je zavezništvo pričelo dodatno krepiti svoje vojaške zmogljivosti. Nova strategija je opustila koncept obrambne specializacije držav ter uvedla koncept kolektivne obrambe ter integriranih vojaških zmogljivosti pod Natovim poveljstvom. Za dosego vojaške zmage v primeru napada na zavezništvo je koncept predvidel uporabo ameriškega jedrskega strateškega orožja in obsežno mobilizacijo zavezniških sil. Definiral je dolgoročne vojaške zmogljivosti, potrebne za realizacijo njegovih ciljev, ki vključujejo krepitev Natovih sil na evropski celini. Državam članicam je koncept omogočil uresničevanje varnostnih ciljev, ki jih same ne bi mogle doseči (Strateške usmeritve 1952; Kugler in Binnendijk 2008, 40).

Maja 1957 je Nato sprejel tretji strateški koncept, Strateški koncept za obrambo Organizacije severnoatlantske pogodbe, MC 14/2 (1957-1968). To je prvi strateški koncept zavezništva, ki uvaja uporabo masivnega maščevanja kot ključne sestavine Natove strategije. Njegov glavni namen je bil odvrčanje napada na zahodno Evropo, in sicer z grožnjo obsežnega jedrskega maščevanja, ki ne izključuje prve uporabe tega orožja. Koncept je bil odgovor na naraščajočo sovjetsko vojaško moč ter na krepitev njenih jedrskih sil. Strategija je zavračala koncept omejene vojne s Sovjetsko zvezo, češ, da ta ni mogoča. Vsakršna vojna s tem nasprotnikom je za zavezništvo lahko le neomejena (totalna). V kolikor odvrčanje ne bi delovalo in bi bilo zavezništvo napadeno, bi to z uporabo jedrskih sil doseglo strateški premor, ki bi omogočil izvedbo mobilizacije vojaških zmogljivosti v ZDA. Koncept MC 14/2 obsega obsežnejše usmeritve kot prejšnji koncepti, detajlne analize strateških dejavnikov ter ciljev, zaradi česa ni bilo potrebe po izdelavi aktu podrejenih strateških usmeritev, kar je bila običajna praksa v

preteklosti (Strateški koncept za obrambo območja Severnoatlantskega zavezništva 1957; Davids 2010, 34-35).

Berlinska kriza (1958-1962), kubanska kriza (1962), vojaška intervencija v Indokini (od leta 1955) ter sovjetski razvoj jedrskega orožja in medkontinentalnih balističnih raket so bili povod za prenovu strategije Nata ter sprejetje koncepta fleksibilnega odgovora. ZDA so spoznale, da Sovjetska zveza razpolaga s številnimi mehanizmi delovanja, ki ne vključujejo uporabe vojaškega nasilja. Zahod je bil prisiljen oblikovati temu ustrezen odziv, in sicer z uvedbo palete alternativnih mehanizmov, s katerimi bo lahko pariral vzhodnemu bloku. To je sovpadalo s francoskim odhodom iz vojaškega dela zavezništva (1966), kar je januarja 1968 olajšalo sprejetje novega strateškega koncepta, MC 14/3 (1968-1991) (Davids 2010, 34-35). Koncept je predvidel izvajanje omejene vojne, in sicer z uravnoteženo uporabo jedrskih in konvencionalnih sil. Ključni sestavini tega strateškega koncepta sta bila fleksibilnost in stopnjevanje. Odvrčanje je temeljilo na fleksibilnosti, ki bi odvrnila potencialnega agresorja s tem, ko ta ne bi mogel predvideti Natovega odziva na njegovo dejanje. To bi ga vodilo do spoznanja, da se bo soočil z nesprejemljivim tveganjem, ne glede na vrsto njegovega napada, zaradi česar bi se mu odrekel. Koncept določa tri vrste vojaškega odziva na agresijo: obrambo (namen je poraziti nasprotnika na enaki stopnji, s katero ta napade Nato), stopnjevanje (vključuje stopnjevanje ukrepov za uničenje agresorja s postopnim večanjem verjetnosti uporabne jedrskega orožja, kadar bi se kriza stopnjevala) in splošno uporabo jedrskega orožja, kot zadnjo stopnjo odvrčanja (Strateški koncept za obrambo območja Organizacije severnoatlantskega zavezništva 1968). Strateški koncept je sovpadal s sprejetjem enega ključnih aktov tistega časa, Harlemovega poročila (1967), ki je kot temelja mehanizma pri zagotavljanju varnosti zavezništva izpostavil obrambo in dialog z nasprotno stranjo (Vegič 2005, 183-184).

Strateški koncept MC 14/3 je usmerjal delovanje Nata v preostalem obdobju hladne vojne, do konca blokavske delitve sveta. Po umiku Sovjetske zveze iz vzhodne Evrope ter razpustitvi Pogodbe Varšavskega sporazuma se je dramatično spremenilo mednarodno varnostno okolje. Znatno je bila zmanjšana grožnja neposrednega vojaškega napada na Nato, hkrati pa so se v ospredju pojavila nekatera nova tveganja (etnični konflikti idr.), kar je od zavezništva zahtevalo ponovno prenovu strateškega koncepta.

Strateški koncept iz leta 1991 se bistveno razlikuje od prejšnjih v dveh elementih, je nekonfrontacijski dokument, ki je bil za razliko od ostalih javno objavljen (ni imel stopnje zaupnosti) ter je poudarjal pomen partnerstva in sodelovanja z nekdanjimi nasprotnicami pri krepitvi ter širitvi območja varnosti in stabilnosti v Evropi.

Temeljni cilj zavezništva je ostal zagotavljanje varnosti svojih članic. Strateški koncept je potrdil obrambni značaj zavezništva ter opredelil štiri temeljne naloge: varnost, posvetovanje, odvracanje in obrambo ter zagotavljanje strateškega ravnotežja. Zavezništvo je sprejelo širši pristop k zagotavljanju varnosti, ki temelji na treh medsebojno povezanih elementih varnostne politike: dialogu, sodelovanju in zagotavljanju zmogljivosti za izvajanje kolektivne obrambe (Vegič 2005, 184; Novi strateški koncept zavezništva 1991). Koncept poudarja pomen dialoga z vsemi evropskimi državami, Rusijo in njenimi sosedami ter nalaga zavezništvu okrepitev sodelovanja z drugimi organizacijami, kot so Evropska skupnost (danes EU), Zahodnoevropska unija (ukinjena leta 2010), OVSE in druge. Koncept predvideva zmanjševanje količine jedrskih sil na stopnjo, minimalno potrebno za vzdrževanje miru in stabilnosti. Natova strategija je potrdila spremembo koncepta prednje obrambe (zmanjšanje teh sil) ter prilagodila koncept fleksibilnega odzivanja, ki zmanjšuje oporo na jedrsko orožje. Koncept izpostavlja potrebo po upoštevanju globalnih varnostnih tveganj, kot so proliferacija orožij za množično uničenje, terorizem, motenje distribucije vitalnih virov ipd. ter je nalagal Natu, da se pripravi na novo vlogo na področju kriznega odzivanja (Novi strateški koncept zavezništva 1991). Strateški koncept je kot mehanizem zagotavljanja varnosti okrepil pomen mehke moči (nevojaške moči).

Operacije Nata na Balkanu so pokazale, da usmeritve, ki jih je podajal strateški koncept iz leta 1991, ne zadostujejo vedno večjim potrebam zavezništva po soočanju s tveganji, ki prihajajo zunaj njegovega območja (Pedersen 2011, 44). Nato je tako aprila 1999 sprejel svoj drugi strateški koncept po hladni vojni. Ohranil je tri temeljne naloge iz leta 1991: varnost, posvetovanje in odvracanje ter obramba, črtal pa je četrto, ohranjanje strateškega ravnotežja v Evropi, kar gre pripisati razpustitvi Organizacije Varšavske pogodbe ter razpadu Sovjetske zveze. Koncept je definiral dve novi nalogi zavezništva: krizno upravljanje in partnerstvo, ki sta bistveni pri zagotavljanju varnosti na Evroatlantskem območju. Prejšnji strateški koncept ni predvidel uporabe vojaških zmogljivosti pri reševanju kriz, medtem ko je ta pripisoval velik poudarek operacijam kriznega odzivanja, ki jih je zavezništvo izvajalo zunaj 5. člena Washingtonske pogodbe (Vegič 2005, 185). Koncept je temeljil na široki definiciji varnosti,

ki obsega politične, ekonomske, socialne, okoljske ter obrambne dejavnike ter, tako kot prejšnji, definira varnostna tveganja, s katerimi se sooča zavezništvo po hladni vojni. Ta so večinoma nevojaškega značaja (politične nestabilnosti, ekonomske nestabilnosti, terorizem, etnični konflikti, proliferacije jedrskega orožja itd). Strategija poziva k nadaljnjemu razvoju vojaških zmogljivosti, potrebnih za izvajanje vseh nalog zavezništva - kolektivne obrambe, mirovnih operacij, operacij kriznega odzivanja - in določa nadaljnjo posedovanje jedrskega orožja (Strateški koncept zavezništva 1999). Z novim strateškim konceptom je Nato začrtal novo pot v delovanju ter postavil temelje za nadaljnji razvoj. Nato je z novim konceptom redifiniral območje interveniranja ter uvedel koncept »out of area« (zunaj ozemlja držav članic Nata). Tako je razširil svoje delovanje, ki je prej vključevalo le samoobrambo, in se pričel usmerjati na področje izvajanja humanitarnih intervencij, preprečevanja in reševanja konfliktov (Goodrich in Papič 2010).

Geneza strateških konceptov Nata kaže, da je zavezništvo od svoje ustanovitve do konca prejšnjega tisočletja močno spremenilo svoj značaj. Sprva obrambna organizacija, namenjena izvajanju kolektivne obrambe, je po hladni vojni pričela širiti območje delovanja in obseg nalog. Kolektivno obrambo, ki je ves čas hladne vojne veljala za ključno nalogo, so pričeli dopolnjevati posvetovanje, krepitev partnerstva in sodelovanja z nečlanicami, humanitarne operacije, preprečevanje kriz, krizno upravljanje, ob tem pa je Nato vse bolj širil geografsko območje svojega angažiranja. Zavezništvo se je tako pričelo postopoma razvijati v smeri varnostne organizacije, pri čemer pa je obrambna komponenta še naprej ohranila ključno vlogo.

5 ANALIZA STRATEŠKEGA KONCEPTA NATA 2010

Novembra 2010 je Nato sprejel svoj sedmi strateški koncept. Sprejet je bil 11 let po pričetku veljavnosti prejšnjega. V tem času je šlo zavezništvo skozi zelo razburkano obdobje, kar ga je primoralo v razmislek o potrebi po njegovem ponovnem redefiniranju (NATO Group of Experts 2010, 5). V petem poglavju bom analiziral razloge, zaradi katerih je Nato sprejel novi strateški koncept, razvoj njegovega nastajanja, analiziral ključne novosti, ki jih prinaša, analiziral razmerja med obrambnimi in varnostnimi prvinami koncepta ter podal nekaj kritik ter dilem.

5.1 Relevantnost

Spremembe v varnostnem okolju, ki smo jim bili priča kmalu po prehodu v novo tisočletje so obudile številna razmišljanja o eventualni potrebi po redefiniranju Natovega strateškega koncepta. V strokovni in politični javnosti sprva ni bilo enotnega mnenja o tem ali zavezništvo sploh potrebuje novi strateški koncept. Oblikovala sta se dva bloka, prvi je zagovarjal potrebo po sprejemu novega strateškega koncepta, drugi pa je tej ideji nasprotoval. Zagovorniki novega strateškega koncepta so navajali naslednje argumente za njegovo redefiniranje (Kugler in Binnendijk 2008, 5-6):

- varnostno okolje ter tveganja so se od sprejetja prejšnjega strateškega koncepta toliko spremenila, da ni več mogel podajati usmeritev za delovanje zavezništva;
- Nato naj ne bi imel ustrezne vizije ter je izvajal vrsto aktivnosti, ki so presegale okvir takratnega strateškega koncepta, nadalje naj bi ga čakale nove naloge in vse naj bi bilo potrebno povezati v koherentno celoto, za kar bi bil najustreznejši novi strateški koncept;
- Nato naj bi bil deležen nizke podpore javnega mnenja na obeh straneh Atlantika, kar odraža pomanjkljivo izvajanje skupne varnostne politike. Novi strateški koncept naj bi pomagal povrniti ugled in podporo javnosti zavezništvu;
- za doseg skupnega zavezniškega sodelovanja pri izvajanju prihodnje Natove varnostne politike ter obrambnega načrtovanja naj bi bilo potrebno sprejeti dogovor o novem strateškem konceptu, ki bo odražal na eni strani obsežne spremembe v mednarodni skupnosti v zadnjih letih ter na drugi strani nadaljnji razvoj dogodkov;
- izdelati naj bi bilo treba nov koncept, ki bo zavezništvu dal tisto, kar se od njega pričakuje, to je posredovanje strateških usmeritev za izvajanje nalog v mednarodnem okolju, ki ga zaznamujejo velike spremembe, kompleksnost ter številne nevarnosti;

- novi strateški koncept naj bi Natu pomagal izboljšati učinkovitost delovanja zlasti s tem, da bi mu omogočil razvoj novih zmogljivosti in rešitev za uspešno izvajanje novih nalog;
- navkljub političnim nesoglasjem, ki jih je povzročil napad na Irak leta 2003, med ZDA in Veliko Britanijo na eni strani ter Francijo in Nemčijo na drugi, naj bi se odnosi med njimi že toliko normalizirali, da bi bilo skupno sodelovanje pri snovanju novega strateškega koncepta mogoče.

Nasprotniki izdelave novega strateškega koncepta so svoje stališče podkrepili z naslednjimi argumenti (Kugler in Binnendijk 2008, 6; Flockhart 2011, 13; Wittmann 2009, 13):

- države članice Nata naj bi bile še vedno preveč razdeljene zaradi spora okoli napada na Irak ter negotove glede lastnih strateških prioritet;
- snovanje novega strateškega koncepta naj bi razkrilo številna politična nesoglasja med državami, kar naj bi onemogočalo izdelavo kvalitetnega dokumenta;
- poskus izdelave novega koncepta naj bi privedel do tolikšne politične razdrobljenosti med državami, da bi to oslabilo Natovo kohezijo in sposobnost skupnega in enotnega delovanja;
- novi strateški koncept ni potreben, saj naj bi bil obstoječi, dopolnjen s sklepi zasedanj vrhov Nata ter drugimi relevantnimi akti, povsem zadovoljiv, ter lahko kot tak še vedno služi usmerjanju delovanja in načrtovanju aktivnosti Nata;
- Nato naj bi v zadnjih letih demonstriral zmožnost izgradnje novih zmogljivosti ter izvajanja novih nalog, ne da bi bilo za to potrebno prenoviti strateški koncept;
- tudi če bi bil nov strateški koncept sprejet, naj ne bi bistveno pripomogel k izboljšanju delovanja zavezništva, saj lahko Nato sprejema pomembne določitve tudi na srečanjih na vrhu ter vpliva na svoje delovanje z internim načrtovanjem;
- Nato lahko učinkoviteje okrepi svoje delovanje z realizacijo praktičnih korakov kot pa z razpravljanjem o svojih strateških teorijah;
- čas za pisanje nove strategije naj ne bi bil primeren zaradi iztekanja mandata Busheve administracije, pri čemer naj bi nova administracij potrebovala vsaj eno leto za definiranje svojih strateških prioritet;
- strateški dokumenti niso usmerjeni v prihodnost, temveč le povzemajo, kar je že bilo dogovorjeno znotraj zavezništva.

Po sprejetju strateškega koncepta Nata v letu 1999 se je v mednarodnem varnostnem okolju zgodila vrsta spremembe, ki so zaradi svoje obsežnosti bistveno prispevale k potrebi po njegovi spremembi. Med te spremembe prištevamo teroristični napad na ZDA, po katerem so

te aktivirale 5. člen Washingtonske pogodbe. Nato je pričel izvajati prvo protiteroristično operacijo, Orlova pomoč (Eagle Assist), ki je trajala od oktobra 2001 do maja 2002. V operaciji so sodelovala Natova letala Awacs, ki so ZDA pomagala pri izvajanju nadzora zračnega prostora. Leta 2002 je sledila napotitev Natovih vojakov iz 14 držav v Afganistan na operacijo, ki traja še danes. Zaradi nesoglasja držav članic Nata glede angažiranja v vojni v Iraku leta 2003, ki so jo sprožile ZDA, se je Nato razdelil na dve skupini držav; države podpornice ZDA ter države, ki so tej vojni nasprotovale (podpornice Francije in Nemčije). Teroristični napad islamskih teroristov na vlak v Madridu ter podzemno železnico in avtobuse v Londonu v letih 2004 in 2005; širitev zavezništva v letih 2004 in 2009, ko se je organizacija okrepila za 9 novih držav; kibernetiski napad na strežnike v Estoniji v letu 2007, ki so v znatni meri paralizirali javno komunikacijsko infrastrukturo države; porast piratskih napadov v Adenskem zalivu, ki se nahaja na eni od najpomembnejših morskih komunikacij; vojna med Rusijo in Gruzijo v letu 2008, posledica katere je bila odcepitev Južne Osetije in Abhazije od Gruzije. Vojna je zlasti med srednjeevropskimi članicami zavezništva obnovila strah pred Rusijo in nezaupanje do nje ter pokazala, kako Nato ni vedno sposoben enotnega odziva na krizno situacijo. Sledijo obnovitev pobude predsednika ZDA po vzpostavitvi sveta brez jedrskega orožja v Pragi leta 2009; Lizbonska pogodba; reforma Evropske unije v letu 2009, ki postavlja temelje Evropske obrambne unije. Številne evropske države so znatno zmanjšale sredstva, namenjena obrambnemu poročunu. Marca 2011 je pričelo zavezništvo izvajati sedemmesečno zračno pomorsko operacijo v Libiji, katere namen je bil zaščititi civilno prebivalstvo pred silami Moamerja Gadafija itd. (Katsioulis 2012, 2; Helbig 2011, 22; Wittmann 2009, 12).

Nato se je zoperstavljal novim tveganjem s kompleksnim strateškim delovanjem, ki je vključevalo tako vojaške, politične kot tudi ekonomske zmogljivosti, ki niso bile predvidene v strateškem konceptu iz leta 1999. Sprejetje novega strateškega koncepta bi omogočilo koordinacijo aktivnosti med Natom, EU in drugimi organizacijami na področju delovanja proti terorizmu, islamskemu fundamentalizmu, pomagalo bi pri stabiliziranju razmer na Bližnjem vzhodu, v Afganistanu, pri reševanju težav z Rusijo ipd. Novi koncept bi nadalje podajal usmeritve za nadaljevanje transformacije Natovih vojaških zmogljivosti, zaradi katerih bi organizacija lahko učinkoviteje izvajala nove operacije (Kugler in Binnendijk 2008, 13).

Koncept bi moral, če bi želel zadovoljiti varnostne potrebe in interese držav članic, upoštevati nova varnostna tveganja (terorizem, kibernetična varnost, klimatske spremembe, migracije, ogrožanje vitalnih transportnih poti idr.) ter nove oblike odzivanja na ta tveganja (boj proti terorizmu, protipiratsko delovanje idr.). Zavezništvo je od sprejetja strateškega koncepta leta 1999 sprejelo več pomembnih dokumentov, kot so Vojaški koncept za obrambo pred terorizmom, Partnerski akcijski načrt proti terorizmu, Akcijski načrt Rusije in Nata na področju terorizma in Celovite politične smernice (Comprehensive Political Guidance). Zadnje so podale okvir in politične smernice za nadaljnjo transformacijo zavezništva ter opredelile prioritete za naslednjih 10-15 let. Ne glede na vse to je še vedno obstajala potreba po posodobitvi varnostnih tveganj, prilagoditvi strategije ter zmogljivosti Nata kot tudi potreba po potrditvi ameriško-evropskega strateškega partnerstva. Prav tako bi novi koncept pripomogel k okreelitvi podpore Natu znotraj zavezništva. Vse to naj bi bilo združeno v enem dokumentu, novem strateškem konceptu. V kolikor ne bi prišlo do sprejetja novega strateškega koncepta, bi bilo delovanje zavezništva v novih razmerah oteženo, saj to ne bi razpolagalo z ustreznimi usmeritvami za delovanje v spremenjenih okoliščinah ter za nadaljnji razvoj svojih zmogljivosti.

5.2 Geneza

Februarja 2006 je nemška kanclerka Angela Merkel predstavila pobudo za izdelavo in sprejetje novega strateškega koncepta Nata. Sledili sta dve leti obotavljanja, vendar je njena pobuda pri mnogih obudila pričakovanja, da bo nova strategija sprejeta na jubilejnem zasedanju zavezništva ob njegovi 60. obletnici (Wittman 2009, 9). Novembra 2006 se je odvil vrh Nata v Latviji, na katerem je takratni generalni sekretar Nata Jaap de Hoop Scheffer poudaril potrebo po redefiniranju strategije Nata ter izrazil prepričanje, da bo v letu 2008 ali 2009 dozorel čas za izdelavo novega strateškega koncepta.

Strateški koncept ni bil sprejet ob 60. obletnici Nata, temveč eno leto kasneje. Razlogov za to je več. Kljub želji članic, ki so vstopile v Nato po hladni vojni, da ta čim prej vzpostavi nove strateške temelje svojega delovanja, so imele stare članice vrsto pomislekov. Poudarjale so splošen značaj obstoječe strategije ter dvomile o zmožnosti, da se pride do soglasja na področju prenove delovanja Nata. Nadalje so izražale pomisleke, da bi razpravljanje o novi strategiji odkrilo vrsto nesoglasij znotraj Nata v zvezi s temeljnimi vprašanji, ki zadevajo njegovo vlogo in delovanje, kar bi nadalje oslabilo kohezivnost med članicami. Pomembno

vlogo pri zamiku termina sprejetja je odigrala tudi zamenjava predsednika ZDA in njegove administracije januarja 2009, kar je onemogočilo polno angažiranje ZDA glede tega vprašanja (Kamp 2009, 1-2).

Zavezništvo je nato sprejelo kompromisno rešitev. Leta 2008, na vrhu Nata v Bukarešti, je dobil Severnoatlantski svet nalogo, da pripravi Deklaracijo o varnosti zavezništva, ki naj bi bila sprejeta leta 2009. Dokument je neke vrste predhodnik novega koncepta Nata (Ringsmouse 2011, 12-13). Deklaracija vsebuje zelo splošne politične usmeritve za delovanje zavezništva do sprejetja novega strateškega koncepta. Članice zavezuje k prenovi Nata ob ohranjanju zavezništva kot ključnega foruma za posvetovanja o varnostnih vprašanjih s temeljnim poudarkom na kolektivni obrambi, izraža potrebo po ohranjanju politike odprtih vrat, izboljšanju zmogljivosti, po krepitvi vloge Nata na področju kriznega upravljanja in celostnega pristopa, poziva k boljšemu združevanju civilnih in vojaških zmogljivosti ter h krepitvi sodelovanja z drugimi mednarodnimi organizacijami in partnerskimi državami, zlasti z Rusijo (Lampret in Novak 2010, 22-23).

Med sprejemanjem dokumenta se je izkazalo, kako težko je izoblikovati soglasje med vsemi članicami Nata, kar ni bila najboljša popotnica za izdelavo novega strateškega koncepta. Deklaracija je med drugim podala tudi usmeritve za izdelavo osnutka novega strateškega koncepta, pri čemer je bilo za razliko od preteklih praks generalnemu sekretarju Nata naloženo, da bdi nad celotnim postopkom izdelave novega strateškega koncepta, kar pomeni, da na podlagi nasveta skupine zunanjih svetovalcev pripravi predlog novega koncepta. V preteklosti so bile tovrstne naloge zaupane Natovemu svetu, in sicer Odboru predstavnikov držav članic zavezništva (Kamp 2009, 2).

Formalna odločitev o izdelavi novega strateškega koncepta Nata, ki bo nadomestil obstoječega iz leta 1999, je bila sprejeta na vrhu Nata leta 2009 v Strasbourgu in Kehlju. Strateški koncept bo, tako kot vsi dosedanji, drugi najvišji akt v hierarhiji dokumentov Nata ter bo služil kot temeljno izhodišče za delovanje zavezništva v prihodnje.

Generalni sekretar Nata je na podlagi pooblastila, ki mu ga je podelila Deklaracija o varnosti zavezništva, imenoval skupino 12 strokovnjakov, ki jih je vodila nekdanja zunanja ministrica ZDA, Madeleine Albright. Prihajali so iz 11 držav članic: Kanade, Francije, Nemčije, Grčije, Italije, Latvije, Nizozemske, Poljske, Španije, Turčije in Velike Britanije. Člani skupine so

bili izbrani na podlagi zaslug ter niso bili uradni predstavniki svojih držav. Kmalu je bila sprejeta odločitev, da se jim pridruži še dodatna skupina civilnih in vojaških svetovalcev. Skupina strokovnjakov se je ves čas svojega dela redno srečevala z najvišjimi vojaškimi poveljniki ter tesno sodelovala z nekaterimi nekdanjimi visokimi poveljniki v zavezništvu (Rotfeld 2010, 7). Skupina je imela zelo pomembno vlogo pri formiranju ter usklajevanju različnih pogledov na vlogo Nata v prihodnje.

V kolikor bi se lotili izdelave strateškega koncepta tako kot v preteklosti, bi bila ta naloga veliko težavnejša ter dolgotrajnejša. Svet Nata, ki je imel pri tem v preteklosti ključno vlogo, namreč sestavljajo predstavniki 28 držav članic, ki se pogajajo na podlagi usmeritev, ki jih dobijo iz svojih držav, iz česa izhaja, da je iskanje skupnega najnižjega imenovalca zelo naporno in dolgotrajno delo.

Delo skupine strokovnjakov je temeljilo na treh segmentih. Prvič, skupina je bila zaprosena, naj izdela analize ter predloge, skladne z zahtevami vlad držav Nata. Od nje se je pričakovalo, da bo spodbudila obsežno razpravo z znanstveniki, analitiki in javnostjo. Drugič, pri svojem delu je morala upoštevati že sprejete dokumente in usmeritve zavezništva ter, tretjič pri zaveznikih je morala obnoviti zavedanje o pomembnosti načel Washingtonske pogodbe iz 1949 (Rotfeld 2010, 9).

Postopek izdelave novega koncepta so tvorile tri faze (Helbig 2011, 22; Katsioulis 2011, 2; Mulny 2010, 2; Ramirez 2010, 163; Keller 2010, 3):

- posvetovanja in razpravljanja s strokovno in drugo zainteresirano javnostjo z namenom pridobivanja idej ter predlogov, ki so ključnega pomena za kvalitetno izdelavo novega strateškega koncepta;
- posvetovanja ter oblikovanje konsenza z nosilci najpomembnejših funkcij v državah Nata;
- diplomatsko usklajevanje predloga strateškega koncepta.

Prva faza je obsegala izvedbo več seminarjev, od katerih je drugi potekal na Brdu pri Kranju. Seminarjev so se udeležili ključni vojaški poveljniki, nekdanji politiki in diplomati, znanstveniki, številni uradniki, študenti, novinarji ter druga zainteresirana javnost. Seminarji so odigrali ključno vlogo pri pripravi poročila skupine Albrightove. Poleg seminarjev, ki jih je organiziral Nato, so potekala tudi posvetovanja z Severnoatlantskim svetom, članicami

Evroatlantskega partnerskega sveta, Mediteranskega dialoga, s članicami Istanbulske pobude o sodelovanju, z Natovo parlamentarno skupščino, predstavniki Evropskega parlamenta, Združenih narodov ter Evropske skupnosti. Faza je trajala od odločitve, da se izdela novi strateški koncept (aprila 2009), do predstavitve poročila generalnemu sekretarju Nata maja 2010 (Keller 2010, 3; Rotfeld 2010, 11).

Druga faze je trajala do konca poletja 2010. Skupina Albrightova je v tej fazi izvedla vrsto posvetovanj z nosilci najpomembnejših funkcij v državah članicah zavezništva ter uspešno zblíževala različna stališča članic do posameznih vprašanj. Generalni sekretar Nata je ves čas redno informiral Svet Nata o napredku dela skupine.

Zadnja faza je potekala na diplomatski ravni do srečanja Nata na vrhu v Lizboni novembra 2010. Generalni sekretar Nata je izdelal osnutek novega strateškega koncepta ter ga posredoval državam članicam zavezništva. Usklajevanje besedila je trajalo tako rekoč do sprejetja novega koncepta na srečanju Nata na vrhu novembra 2010 (Keller 2010, 3).

Delo skupine strokovnjakov je obsegalo tri faze:

- pridobitev mnenj o prihodnosti Nata (izvedba strateških seminarjev);
- posvetovanja v vseh državah članicah Nata;
- priprava končne verzije poročila.

Dogovorjeno je bilo, da se člani skupine pri svojem delu osredotočijo na šest bistvenih tem: mednarodno varnostno okolje; temeljne naloge zavezništva ter njihova evolucija; partnerstvo in celovit pristop; globalno delovanje; politične in organizacijske reforme; transformacija zavezniških sil in zmogljivosti (Rotfeld 2010, 10).

Skupina strokovnjakov je predstavila svoje poročilo »NATO 2020: zagotovljena varnost, dinamično delovanje« (NATO 2020: Assured Security; Dynamic Engagement) generalnemu sekretarju Nata ter Svetu Nata maja 2010. Poročilo je odražalo skupno videnje skupine strokovnjakov o temeljnih elementih delovanja Nata v prihodnosti, kar pa še zdaleč ni zagotavljalo konsenza med 28 državami članicami Nata (Wittmann 2011b, 17).

Poročilo, ki ga je izdelala skupina strokovnjakov, je bilo nevladno ter po naravi neformalno, zato ga je generalni sekretar Nata kasneje uporabil kot izhodišče za pripravo prvega predloga, ki je tvoril izhodišče za pogajanja s predstavniki držav članic Nata. Končni predlog novega

strateškega koncepta je generalni sekretar sprejel šele po zaključku dela skupine strokovnjakov ter po končanju pogovorov in usklajevanj z uradnimi predstavniki držav članic v Natu. Ta predlog je bil posredovan na vrhunsko srečanje Nata v Lizbono, kjer je usklajevanje besedila trajalo do sprejetja novega strateškega koncepta Nata »Aktivno delovanje, sodobna obramba« (Keller 2010, 3).

Poročilo skupine strokovnjakov je obsegalo več kot 50 strani ter je bistveno bolj podrobno kot kasneje sprejeti strateški koncept Nata. Ne glede na to, besedilo novega koncepta v veliki meri upošteva priporočila strokovnjakov, čeprav so bile štiri ključne naloge Nata, ki jih je identificirala skupina, skržene na tri: kolektivna obramba, krizno upravljanje ter kooperativna varnost. Skupina strokovnjakov je kot temeljne naloge predlagala: odvracanje in obrambo; prispevanje k širši varnosti v celotni evroatlantski regiji; varnostna posvetovanja in krizno upravljanje ter partnerstvo (Nato group of experts 2010, 19-21).

Proces izdelave novega strateškega koncepta lahko ocenimo kot inovativen, transparenten ter učinkovit. Inovativen pristop izdelave tako zahtevnega dokumenta, katerega vsebina je odvisna od konsenza 28 držav, od katerih ima vsaka vrsto lastnih interesov ter pogledov na varnostno okolje, je omogočil dokaj hitro sprejetje končnega besedila. V kolikor bi se izdelave koncepta lotili tako kot v preteklosti (v Svetu Nata), bi bil postopek izdelave dokumenta bistveno manj transparenten (v večjem delu skrit očem javnosti) ter dolgotrajnejši in zahtevnejši, zlasti v fazi oblikovanja konsenza.

Transparentnost izdelave koncepta se je izrazila v obsegu ter različnosti akterjev, ki so bili bodisi aktivno vključeni v proces ali pa so imeli možnost vplivati na besedilo koncepta. V izdelavo dokumenta so se vključile države članice Nata, partnerske države, politiki, diplomati, številni vojaški poveljniki, strokovnjaki, študenti, civilna družba, različne organizacije ter drugi posamezniki. Podpirala ga je vrsta javnih dogodkov (strateški seminarji), ki so vsakomur, kdor je bil zainteresiran, omogočili vpogled v vsebino problematike ter možnost podajanja lastnih pogledov ter mnenj.

Novi strateški koncept je bil izdelan leto kasneje, kot je bilo pričakovano. Obsega le enajst strani ter je pisan v jedrnatem in razumljivem jeziku. Z njim je zavezništvo uspešno preseglo notranje razlike, svetu pokazalo, da je enotno, ter javno podalo usmeritve za svoje nadaljnje

delo in razvoj. Vsebino koncepta ter novosti, ki jih vnaša v delovanje Nata, analiziram v naslednjem poglavju.

5.3 Ključne novosti

Strateški koncept zavezništva konkretizira vsebino Washingtonske pogodbe ter je zaradi stalno spreminjajočih se varnostnih razmer v mednarodnem okolju ter spreminjajočih se interesov držav članic Nata nenehno predmet posodabljanja.

Okoliščine, v katerih so bili sprejeti posamezni strateški koncepti, so bile zelo različne, pri čemer si vsi delijo enak namen. So dokumenti, ki definirajo temeljne naloge zavezništva ter usmerjajo njegovo delovanje. V času hladne vojne je bila ta naloga bistveno lažja, saj je bil Nato usmerjen k odvrčanju sovjetske grožnje in, v kolikor bi bilo to potrebno, k vojskovanju z nasprotnikom. Po hladni vojni, ko je izginil glavni razlog dotedanjega obstoja Nata, je bilo potrebno poiskati novo težišče delovanja, kar ni bila lahka naloga. Strateški koncepti so postali konceptualni dokumenti, ki so definirali zunanje okolje delovanja Nata ter z njim opravičevali številne naloge, ki jih mora opravljati zavezništvo (Webber 2011, 101).

Novi strateški koncept je na prvi pogled zelo podoben prej veljavnemu ter vsebuje vrsto aktivnosti, ki jih je Nato že izvajal v preteklosti. Temeljne naloge zavezništva ostajajo podobne. Ena od ključnih nalog je izvajanje kolektivne obrambe na podlagi 5. člena Washingtonske pogodbe, ki temelji na odvrčanju s konvencionalnimi in jedrskimi silami. Koncept uvaja protiraketno obrambo kot tretji steber odvrčanja. Nato bo še naprej jedrsko zavezništvo. Pri tem bo vztrajal vse dotlej, dokler jedrsko orožje ne bo popolnoma ukinjeno. Novo varnostno okolje, ki ga zaznamujejo številni izzivi še vedno terja ustrezen obseg finančnih sredstev za obrambo ter vlaganja v posodobitev zmogljivosti, s katerimi bodo lahko izvajali vse potrebne naloge. Koncept poudarja pomen solidarnosti med članicami, pomen transatlantske povezave, pomen posvetovanj med članicami o vseh pomembnih vprašanjih, ki zadevajo njihovo varnost, in pomen odnosov med Natom in OZN. Strateški koncept ponovno izpostavlja pomen temeljnih vrednot ter načel Nata ter povzema celo vrsto aktivnosti, ki jih je Nato že počel v preteklosti. Sem sodijo področje nadzora nad oboroževanjem, kjer je Nato večkrat služil kot forum za posvetovanje med zavezniki; področje transatlantskega posvetovanja in njegova politična vloga, preko katere so potekali pogovori o vseh mednarodnih varnostnih krizah (na Srednjem vzhodu, v Aziji, Afriki), četudi te niso bile

predmet Natovega delovanja. V zadnjih letih se za razliko od pretekle prakse (čas hladne vojne) dogaja, da so posvetovanja v okviru Nata omejena le na regije, v katerih zavezništvo deluje s svojimi silami (Balkan, Afganistan, Afriški rog) (Shea 2011, 26).

Podobno kot prejšnji koncept tudi novi poudarja pomen kriznega upravljanja ter stabilizacijskega delovanja zunaj meja držav članic. Pri tem izpostavlja nujnost okrepljenega sodelovanja z drugimi akterji v mednarodni skupnosti. Koncept izpostavlja kot eno bistvenih aktivnosti Nata partnerstvo. To ima pomembno vlogo za krepitev miru in stabilnosti v Evroatlantski regiji že od konca hladne vojne, ko je zavezništvo v ta namen formiralo več vrst mehanizmov (Partnerstvo za mir, Evroatlantski partnerski svet, itd). Koristi tovrstnega sodelovanja se odražajo v delovanju Nata na operacijah, tako na primer sodeluje v Afganistanu kar 15% sil iz več kot 20 partnerskih držav. Kar preseneča je dejstvo, da novi strateški koncept ne ponuja novih institucij partnerskega sodelovanja ali formiranje globalnega partnerstva. Naslednja stalnica zavezništva je politika odprtih vrat (Shea 2011, 27).

Katere so novosti? Novi strateški koncept obsega 6 poglavij: uvod, temeljne naloge in načela, varnostno okolje, obramba in odvrčanje, krizno upravljanje, krepitev mednarodne varnosti s sodelovanjem, reforma in transformacija ter zaključek.

Največja novost so tri temeljne naloge. Za razliko od konceptov iz let 1991 in 1999 navaja novi koncept krizno upravljanje in kooperativno varnost kot nalogi, ki sta enako pomembni kot kolektivna obramba. Strateški koncept iz leta 1999 je definiral temeljne ter drugotne naloge. Med prve je uvrstil varnost, posvetovanje ter odvrčanje in obrambo, med druge pa krizno upravljanje in partnerstvo (Nato strateški koncept 1999, 10. čl).

Novi strateški koncept definira naslednje tri temeljne naloge Nata (Strateški koncept Nata 2010, 4. čl):

- kolektivna obramba: članice zavezništva bodo pomagale druga drugi v primeru napada nanje v skladu s 5. členom Washingtonske pogodbe. Ta zaveza ostaja tako kot v predhodnih strateških konceptih trdna in zavezujoča. Države Nata bodo odvrnile ter po potrebi obranile članice pred katerokoli grožnjo z agresijo ter pred varnostnim tveganjem, ki ogroža varnost posamezne države ali zavezništva v celoti.

- krizno upravljanje: Nato razpolaga s političnimi in vojaškimi zmogljivostmi, s katerimi se lahko sooči s celotnim spektrom kriz, pred, med ali po konfliktu. Nato bo uporabil tako politične kot vojaške zmogljivosti, s katerimi po pomagal obvladati krize, ki bi lahko vplivale na varnost zavezništva, še preden prerastejo v konflikt; zaustavil bo konflikte, če bi ti lahko vplivali na varnost Nata, ter pomagal vzpostaviti stabilno okolje v postkonfliktni situaciji, v kolikor bi to prispevalo k varnosti Evroatlantskega območja;
- kooperativna varnost: zavezništvo si bo še naprej aktivno prizadevalo krepiti mednarodno varnost, in sicer s partnerstvom z drugimi državami in mednarodnimi organizacijami; s prispevanjem k učinkovitemu izvajanju nadzora nad oboroževanjem, neširjenju orožij za množično uničenje in razoroževanju ter z ohranjanjem politike odprtih vrat evropskim demokratičnim državam, ki izpolnjujejo Natove kriterije.

Delitev temeljnih nalog Nata na navedene tri kategorije se zdi na prvi pogled nepomembna, vendar je dejansko ključna za definiranje novega značaja zavezništva. Po mnenju Ringsmosa in Rynninga je to namreč pokazatelj bolj globalnega in bolj političnega Severnoatlantskega zavezništva (Ringsmose in Rynning 2011, 15). V skladu z novo klasifikacijo temeljnih nalog so za Nato vse tri naloge enako pomembne, kar pomeni velik odmik od prejšnjega koncepta. S tem prehaja Nato na novo razumevanje zagotavljanja varnosti, ki ne temelji le na dvojnem pristopu k varnosti (utemeljen leta 1967 s Harmelovim poročilom »Obramba in sodelovanja« in nikoli implementiran v strateškem konceptu), temveč trojnem, ki je povzdignil pomen kriznega upravljanja in kooperativne varnosti na raven temeljnih nalog ter ju izenačil s pomenom kolektivne obrambe. S tem se novi koncept približuje zagovornikom globalizma (zlasti ZDA), ki zagovarjajo zavezništvo, ki bo sposobno soočenja z varnostnimi tveganji, kjer koli in kadar koli se pojavijo, kar pomeni velik korak pri preoblikovanju Nata v smeri ekspedicijskega zavezništva. Na drugi strani si zagovorniki dominantne vloge kolektivne obrambe v skladu s 5. členom Washingtonske pogodbe prizadevajo izgraditi Nato, ki bo po značaju teritorialno, statično, obrambno zavezništvo. Z novim strateškim konceptom se Nato preobraža v smeri zavezništva z globalnim značajem, saj imajo vse tri temeljne naloge, vključno s kolektivno obrambo, globalne in ekspedicijske razsežnosti (Flockhart 2011, 15), ter odraža nadaljnje preoblikovanje Nata v smeri varnostne organizacije.

Flockart navaja, da je teritorialna usmerjenost Nata z novim strateškim konceptom zmanjšana na najmanjšo možno mero in jo zasledimo le še v povezavi s protiraketno obrambo ozemlja

organizacije ter v zvezi z zagotavljanjem transatlantskega foruma za posvetovanje o vseh temah, ki zadevajo teritorialno integriteto, politično neodvisnost in varnost članic (Flockhart 2011, 15). Sam tu dodajam še 16. člen novega strateškega koncepta, ki navaja odgovornost Nata za zaščito ter obrambo ozemlja in prebivalcev pred napadom. Dejstvo je, da je značaj novih varnostnih tveganj takšen, da te večinoma ne ogrožajo ozemlja držav (kar velja za konvencionalne grožnje), temveč njihovo varnost.

Novi strateški koncept poudarja v delu, ki opredeljuje izvajanje kolektivne obrambe, da bo Nato odvrnil vsako grožnjo agresije ter obranil pred njo, kar je bilo zapisano tudi v strateških konceptih iz let 1991 in 1999. Ena bistvenih novosti novega koncepta je, da predvideva zagotavljanje kolektivne obrambe tudi proti varnostnim tveganjem, kadar ta ogrožajo varnost posameznih držav ali Nata kot celote. Po mnenju Wittmanna Nato ne bo nujno izvajal obrambe članic pred vsemi tovrstnimi tveganji, temveč se bo o tem verjetno odločal od primera do primera (Wittmann 2011a, 34). Pomen, ki ga koncept prepisuje novim tveganjem se odraža tudi v ustanovitvi novega organa - Emerging Security Challenges Division -, ki ima sedež na poveljstvu Nata v Bruslju. Izvajanje kolektivne obrambe se torej nanaša na celotno paleto varnostnih tveganj, ki jih novi koncept identificira v poglavju varnostno okolje. Mednje sodijo poleg konvencionalnih groženj, ki še niso v celoti odpravljene, tudi nekonvencionalna tveganja: jedrsko orožje, širjenje jedrskega ter drugega orožja za množično uničenje ter sredstev za njihov prenos, balistične rakete, terorizem, nestabilnosti, preprodaje orožja, ljudi in drog, kibernetični napadi, grožnje vitalnim komunikacijam, transportu, tranzitnim potem, ki pa se jim ne da zoperstaviti le z vojaškimi sredstvi. V zvezi z novimi tveganji se nam zastavlja vprašanje, kako se bo Nato soočil s klimatskimi spremembami kot dejavnikom tveganja, ki ga navaja novi strateški koncept (Ringsmose in Rynning 2011, 15).

Novi strateški koncept zadovolji s svojo vsebino tako zagovornike jedrskega odvrčanja, kot jedrske razorožitve. Koncept navaja, da bo zavezništvo uporabilo jedrsko orožje le v izjemnih okoliščinah ter da bo Nato ostal jedrsko zavezništvo, vse dokler bo to orožje obstajalo. Nadalje nalaga razvoj protiraketne obrambe, pri čemer si bo Nato prizadeval za sodelovanje z Rusijo ter ostalimi Evroatlantskimi partnerji (Ringsmose in Rynning 2011, 15; Nato strateški koncept 2010, 17.- 18. čl.).

V poglavju o kriznem upravljanju podaja koncept usmeritve za krepitev zmogljivosti za zoperstavljanje novim in nepredvidljivim varnostnim izzivom zunaj meja Nata. Na podlagi

izkušenj, pridobljenih v Afganistanu in na Zahodnem Balkanu, podaja usmeritve, namenjene krepitvi prispevka Nata k celostnemu političnemu, civilnemu in vojaškemu pristopu. Nato mora aktivno sodelovati z drugimi mednarodnimi akterji (državnimi in nedržavnimi), da bi okrepil učinkovitost izvajanja nalog. Zavezništvo naj bi v ta namen okrepilo zmogljivosti za opazovanje in analiziranje mednarodnega okolja, kar mu bo omogočilo odkrivanje potencialnih novih kriznih žarišč ter reševanje kriz, še preden prerastejo v konflikt; vzpostavilo ustrezne civilne zmogljivosti za krizno upravljanje, kar mu bo omogočalo učinkovitejše sodelovanje s civilnimi partnerji; razvilo zmogljivosti za izvajanje urjenja in razvoja lokalnih sil v območjih delovanja, s čimer bi omogočilo čimprejšnji prenos odgovornosti za zagotavljanje lastne varnosti; usposobilo ustrezne civilne strokovnjake, ki bi bili na voljo za takojšnje delovanje, ter okrepilo politična posvetovanja v vseh fazah krize. Koncept pri tem ne navaja geografskih omejitev delovanja. Terminologija »zunaj območja« (out of area) se v novem konceptu ne uporablja, saj preudicira notranje, prednostno območje ter zunanje, ki je manj pomembno. Vsi navedeni ukrepi so namenjeni krepitvi sposobnosti operativnega delovanja Nata ter bodo zagotavljali zavezništvu status pomembnega partnerja za vsako varnostno organizacijo (UN, OVSE, idr.) (Nato strateški koncept 2010 16-19. čl; Ringsmose in Rynning 2011, 16).

Tretja temeljna naloga Nata je krepitev mednarodne varnosti s sodelovanjem. Večji del koncepta v tem delu povzema že uveljavljena načela ter prakse delovanja, pri čemer izstopa zelo ambiciozen cilj Nata ustvariti pogoje za svet brez jedrskega orožja (Nato strateški koncept 2010, Uvod). Gre za nadaljevanje politike koncepta iz leta 1999 ter pomeni, med drugim, nadaljevanje jedrskega razoroževanja znotraj Nata. Zavezništvo se zavzema za krepitev partnerstva z Rusijo, OZN, Evropsko unijo in drugimi. Nato še naprej ostaja odprt za sprejem novih evropskih držav, ki bodo dosegale zahtevane standarde (Nato strateški koncept 2010 26-35; Ringsmose in Rynning 2011, 16).

Poglavje Reforma in transformacija podaja usmeritve za nadaljnji razvoj organizacije, kar naj bi ji omogočilo uresničitev vseh zadanih nalog, kar pa zagotovo ne bo lahko. Nato mora v ta namen razpolagati z zadostnimi človeškimi, materialnimi in finančnimi viri, ki morajo biti učinkovito uporabljeni. Okrepiti mora razmestljivost sil, zagotoviti skladno načrtovanje, preprečiti podvajanje in se usmeriti v modernizacijo, skupno razvijati ter uporabljati zmogljivosti, krepiti skupne zmogljivosti in nadaljevati reforme struktur (Nato strateški koncept 2010, 36.-37. čl.). Ne glede na finančno krizo, s katero se danes srečuje večina držav

članic, nalaga koncept zavezništva, da ostaja zvesto reformam, ki bodo omogočile, da bodo davkoplačevalci za svoj denar dobili največ varnosti. Za razliko od novega koncepta prejšnji v ničemer ni neposredno navajal davkoplačevalcev (Ringsmose in Rynning 2011, 16-17).

Za učinkovito soočanje z novimi tveganji predvideva novi strateški koncept razvoj novih zmogljivosti, s katerimi se bo zavezništvo lahko zoperstavilo kibernetičnim napadom, grožnjam kritični infrastrukturi (piratski napadi na pomembnih pomorskih poteh, teroristični napadi na energetske povezave in vire ipd.), okrepiło zmogljivosti za detekcijo terorizma in obrambo proti njemu ter zmogljivosti, ki mu bodo omogočile izvajanje celotnega spektra kriznega upravljanja. Za uspešno soočanje s široko paleto nalog ter tveganji, ne glede na njihovo lokacijo, bo Nato razvil vojaške zmogljivosti za ekspedicijsko delovanje ter oblikoval omejene civilne zmogljivosti za izvajanje kriznega upravljanja, kar je v okolju, ki ga zaznamujejo gospodarske težave in fiskalne omejitve, zelo ambiciozen plan.

Novosti v novem strateškem konceptu lahko strnemo v naslednje:

1. Temeljne naloge:

- za razliko od konceptov iz let 1991 in 1999 navaja krizno upravljanje in kooperativno varnost kot nalogi, ki sta enako pomembni kot kolektivna obramba, saj nista več navedeni kot drugotni nalogi. Strateški koncept iz leta 1999 je namreč definiral temeljne ter drugotne naloge Nata. Med prve je uvrstil varnost, posvetovanje ter odvrčanje in obrambo, med druge pa krizno upravljanje in partnerstvo (Nato strateški koncept 1999, 10. čl);
- Nato z novim strateškim konceptom širi območje zagotavljanja varnosti z evroatlantskega območja na širše, geografsko neomejeno območje.

2. Tveganja:

- deklarativno predstavljajo novo tveganje le kibernetični napadi, dejansko pa je nevarnost ostalih tveganj večja, kot je bila v preteklosti;
- kot posebna vrsta tveganja so navedene klimatske spremembe, vendar se tu poraja vprašanje, kaj lahko naredi Nato na tem področju, saj ne razpolaga z zmogljivostmi za njihovo reševanje.

3. Kolektivna obramba:

- širitev interpretacije 5. člena Washingtonske pogodbe: Nato bo odvrnil vsako grožnjo agresije in obranil pred njo (kar je bilo prav tako navedeno v strateških konceptih iz leta

- 1991 in 1999) ter zagotavljal kolektivno obrambo tudi pred novimi varnostnimi tveganji;
- Nato bo razvil zmogljivosti za obrambo pred balističnimi raketami. Pri tem bo sodeloval z Rusijo in drugimi evroatlantskimi partnerji.
4. Krizno upravljanje:
 - na podlagi izkušenj, pridobljenih v Afganistanu in na Zahodnem Balkanu, podaja koncept usmeritve, namenjene krepitvi prispevka Nata k celostnemu političnemu, civilnemu in vojaškemu pristopu. Nato mora aktivno sodelovati z drugimi mednarodnimi akterji, saj sam ne razpolaga z zmogljivostmi za reševanje vseh razsežnosti krize.
 5. Kooperativna varnost
 - ustvariti pogoje za svet brez jedrskega orožja, krepitev partnerstva z Rusijo, OZN, Evropsko unijo in drugimi;
 - po konceptu iz leta 1999 so bili partnerji koristni, sedaj pa so nujni za uspeh posameznih misij. Zmogljivosti Nata so namreč omejene zlasti na politične in vojaške mehanizme, ki so za reševanje kompleksnih kriz nezadostni.
 6. Razvoj oziroma oblikovanje novih zmogljivosti: okrepiti zmogljivosti za opazovanje in analiziranje mednarodnega okolja, kar bo omogočilo odkrivanje potencialnih novih kriznih žarišč ter reševanje kriz, preden se razrastejo v konflikt; vzpostaviti ustrezne civilne zmogljivosti za krizno upravljanje, kar bo omogočalo učinkovitejše sodelovanje s civilnimi partnerji; razviti zmogljivosti za izvajanje urjenja in razvoj lokalnih sil v območjih delovanja, s čimer bi omogočili čimprejšnji prenos odgovornosti za zagotavljanje lastne varnosti; usposobiti ustrezne civilne strokovnjake, ki bi bili na voljo za takojšnje delovanje; ter okrepiti politična posvetovanja v vseh fazah krize.
 7. Finančni viri: zavezništvo ostaja zvesto reformam, ki bodo omogočile, da bodo davkoplačevalci za svoj denar dobili največ varnosti.

Ugotovimo lahko, da Nato z novim strateškim konceptom širi geografski obseg svojega delovanja, obseg svojih nalog, obseg varnostnih tveganj, zoper katere deluje, ter širi obseg svojih partnerstev. Nato postaja regionalna organizacija, ki se zaveda, da ima varnost 21. stoletja globalni značaj. Zavezništvo se z novim strateškim konceptom nadalje preobraža v smeri varnostne organizacije, ki se spogleduje in sooča tako z vojaškimi, kot nevojaškimi varnostnimi vprašanji, tudi daleč onkraj lastnih meja. V ta namen preoblikuje obstoječe in razvija nove, tudi nevojaške zmogljivosti ter krepi sodelovanje z mednarodnimi

organizacijami. Ne glede na vse navedeno pa organizacija v ničemer ne zmanjšuje pomena zagotavljanja kolektivne obrambe svojih članic.

5.4 Razmerje med obrambnimi in varnostnimi prvimi

Obseg obrambnih oziroma varnostnih prvin, ki jih vsebuje strateški koncept, podaja vpogled v razumevanje značaja zavezništva. Za koncepte, ki so bili sprejeti v času hladne vojne je veljalo, da so v njih prevladovale obrambne prvine. Temeljna naloga zavezništva je bila odvrčanje ter kolektivna obramba članic, pri čemer se je Nato opiral zlasti na obsežne in robustne oborožene sile. Po hladni vojni se je značaj organizacije pričel spreminjati, saj je ta pričela širiti obseg nalog ter spreminjati svoje zmogljivosti.

Razmejitev med obrambnimi ter varnostnimi prvimi strateškega koncepta ter posledično zavezništva sloni na analizi strateškega koncepta Nata 2010. Posamezne prvine so razvrščene v eno od štirih področij (grožnje/tveganja, območje delovanja, naloge in zmogljivosti) ter umeščene, glede na svoj karakter, bodisi v obrambno bodisi v varnostno sfero (glej Tabelo 5.1).

Tabela 5.1 : Razmerje med obrambnimi in varnostnimi prvimi

PODROČJE	OBRAMBNE PRVINE	VARNOSTNE PRVINE
1. Grožnje in tveganja	Grožnja konvencionalnega napada ter napada z jedrskim, biološkim in kemičnim orožjem; širjenje orožja za množično uničenje in sredstev za njihov prenos.	Nekonvencionalna tveganja: terorizem; preprodaja orožja, drog in ljudi; kibernetični napadi; ogrožanje vitalnih komunikacij, transportnih in tranzitnih poti, tveganja energetske varnosti; okoljska tveganja.
2. Naloge	Izvajanje kolektivne obrambe: Nato bo odvrnil in branil pred grožnjo z napadom.	Izvajanje kolektivne obrambe: Nato bo odvrnil in varoval pred varnostnimi tveganji.
		Krizno upravljanje: Nato bo izvajal operacije pred nastankom krize, med krizo ter po krizi, za kar bo uporabil politične in vojaške zmogljivosti.
		Kooperativna varnost: aktivno prispevati k mednarodni varnosti s partnerstvom z drugimi državami in organizacijami (OZN, EU, Rusija, Partnerstvo za mir, Evroatlantski partnerski svet, Mediteranski dialog, Istanbulska pobuda o sodelovanju, Ukrajina, Gruzija itd), s prispevanjem k nadzoru nad oboroževanjem, preprečevanjem širjenja orožja in

		razoroževanjem ter z nadaljevanjem politike odprtih vrat.
3. Območje delovanja	Geografska omejitev ni navedena	Geografska omejitev ni navedena
4. Zmogljivosti	Vojaške zmogljivosti: konvencionalne vojaške zmogljivosti, jedrske sile, protiraketna obramba, zmogljivosti za obrambo pred jedrskimi, kemičnimi in biološkimi napadi.	Razvoj zmogljivosti za preprečevanje ter delovanje proti kibernetiskim napadom; za zaznavanje ter boj proti mednarodnemu terorizmu in za zagotavljanje energetske varnosti, varnosti kritične infrastrukture ter tranzitnih poti; razvoj ekspedicijskih zmogljivosti za izvajanje kriznega upravljanja; formiranje civilnih zmogljivosti za izvajanje kriznega upravljanja; razvoj zmogljivosti za vzpostavitev, urjenje in razvoj lokalnih varnostnih struktur
		Uporaba celostnega pristopa pri kriznem upravljanju – sodelovanje z drugimi mednarodnimi akterji.

Vir: Strateški koncept Nata (2010).

Na področju groženj in tveganj navaja strateški koncept grožnje zavezništvu s konvencionalnim, jedrskim, biološkim in kemičnim orožjem ter širjenje orožij za množično uničenje in sredstev za njihov prenos, ki jih vse uvrščamo med obrambne prvine koncepta. Na drugi strani ta definira varnostna tveganja Natu: terorizem, preprodajo orožja, drog in ljudi, kibernetiske napade, ogrožanje vitalnih komunikacij, transportnih in tranzitnih poti, tveganja energetske varnosti, okoljska tveganja (Nato strateški koncept 2010, 7.- 15. čl.), ki jih umeščamo med varnostne prvine strateškega koncepta. Pregled strateškega koncepta v delu, ki definira grožnje in tveganja Natu pokaže, da je delež varnostnih prvin večji kot delež obrambnih. Slednje lahko pojasnimo s spremenjenim varnostnim okoljem, ki prinaša novo percepcijo groženj in tveganj. V ospredje so stopila nevojaška tveganja, ki v preteklosti niso bila tako pomembna, zlasti zaradi prevladujoče grožnje konvencionalnega napada. Naslednji razlog tiči v potrebi Nata po prilagajanju novim razmeram, kar vključuje tudi redefiniranje lastnih tveganj in groženj, kjer je izhajal iz celostnega pristopa razumevanja varnosti.

V okviru obrambnih prvin določa novi strateški koncept eno temeljno nalogo Nata, to je odvratanje in obrambo pred grožnjami z napadom, v skladu s 5. členom Washingtonske pogodbe. Na drugi strani lahko uvrstimo med varnostne prvine koncepta njegove preostale temeljne naloge: odvratanje in varovanje pred varnostnimi tveganji, krizno upravljanje (reševanje kriz pred, med ali po konfliktu) in kooperativna varnost (krepitev mednarodne varnosti s sodelovanjem in partnerstvom z drugimi državami ter mednarodnimi

organizacijami) (Nato strateški koncept 2010, 4. čl.). Obseg temeljnih nalog, ki jih koncept nalaga Natu iz naslova varnostnih prvin je večji, kot je obseg nalog, ki izhajajo iz njegovih obrambnih prvin. Slednje se odraža tudi v praktičnem delovanju Nata, kjer danes izstopajo zlasti naloge s področja kriznega upravljanja (Natove operacije na Kosovu, v Afganistanu in v Adenskem zalivu) ter sodelovanje s partnerski in drugimi državami ter mednarodnimi organizacijami.

Območje delovanja, ki ga definira strateški koncept za izvajanje obrambnih in varnostnih nalog, geografsko ni omejeno. Nato bo izvajal naloge iz obeh segmentov delovanja kjer koli in kadarkoli bo to po potrebno za zagotavljanje varnosti zavezništva oziroma za prispevanje k varnosti v mednarodni skupnosti.

Zmogljivosti Nata za izvajanje nalog, ki se uvrščajo v obrambne prvine, obsegajo konvencionalne vojaške zmogljivosti, jedrske sile, protiraketno obrambo (v fazi izgradnje), zmogljivosti za obrambo pred jedrskimi, kemičnimi in biološkimi napadi. Med zmogljivosti, ki se uvrščajo v varnostne prvine, pa sodijo zmogljivosti za zoperstavljanje kibernetičnim napadom, protiteroristične zmogljivosti, zmogljivosti za zagotavljanje energetske varnosti, varnosti kritične infrastrukture ter tranzitnih poti, vojaške ekspedicijske zmogljivosti za izvajanje kriznega upravljanja, civilne zmogljivosti za izvajanje kriznega upravljanja ter zmogljivosti za vzpostavitev, urjenje in razvoj lokalnih varnostnih struktur (Nato strateški koncept 2010, 17., 19. in 25. čl.). Članice Nata posedujejo več zmogljivosti za izvajanje nalog, ki jih uvrščamo med obrambne, kot v varnostne prvine. Za potrebe izvajanja obrambnih nalog namreč lahko koristijo vse svoje zmogljivosti, medtem ko je nabor zmogljivosti za izvajanje nalog z varnostnega področja omejen. Koncept nalaga zavezništvu razvoj ter vzpostavitev novih zmogljivosti, s katerimi bo lahko Nato v prihodnosti v večjem obsegu izvajal tudi naloge s področja varnostnih prvin (zmogljivosti za protikibernetično, protiteroristično in ekspedicijsko delovanje, okrepitev zmogljivosti za opazovanje in analiziranje mednarodnega okolja, vzpostavitev ustreznih civilnih zmogljivosti za krizno upravljanje, razvoj zmogljivosti za izvajanje urjenja in razvoj lokalnih sil na območjih delovanja, usposobiti ustrezne civilne strokovnjake idr.).

Nova varnostna tveganja so zahtevala oblikovanje novih rešitev za zagotavljanje varnosti. To se odraža v prestrukturiranju, ki se je v Natu pričelo kmalu po koncu hladne vojne ter katerega močan pečat je viden tudi v novem strateškem konceptu. Nato se z novim konceptom nadalje

preoblikuje iz vojaškega zavezništva, namenjenega izvajanju kolektivne obrambe, v smeri varnostne organizacije, kar se odraža v razmerju med njegovimi obrambnimi in varnostnimi prvinami. Danes njegovo delovanje še vedno obsega izvajanje kolektivne obrambe, ki temelji na odvrčanju ter vzajemni obrambi, vendar pa je Nato razširil ter poglobil razumevanje koncepta varnosti, vzpostavil mehanizme za razvoj že obstoječih in novih zmogljivosti, potrebnih za izvajanje tako razumljene varnosti. Zaključimo lahko, da je Nato danes hibridna organizacija; vojaško zavezništvo za izvajanje kolektivne obrambe ter varnostna organizacija, pri čemer je ta delež večji, kot je bil v preteklosti.

5.5 Dileme in kritika

Za potrebe obravnavanja dilem in kritik, ki se porajajo v novem strateškem konceptu, sem izvedel analizo ključnih segmentov delovanja Nata: obramba in odvrčanje, krizno upravljanje in kooperativna varnost. Analiziral sem razmerja med varnostnimi tveganji, ki jih je Nato identificiral v novem strateškem konceptu ter zmogljivostmi oziroma aktivnostmi za zoperstavljanje zoper njim ter naloge in aktivnosti Nata na področju kriznega upravljanja ter kooperativne varnosti.

Obramba in odvrčanje. Tabela 5.2 prikazuje razmerja med varnostnimi tveganji, ki jih je Nato identificiral v novem strateškem konceptu, in njegovimi zmogljivostmi oziroma aktivnostmi za zoperstavljanje. Ugotovimo lahko, da je večina tveganj, ki jih navaja koncept nevojaškega izvora, zato se tu poraja temeljno vprašanje, kako se jim lahko zavezništvo, ki razpolaga pretežno z vojaškimi zmogljivostmi zoperstavi. Mednje uvrščamo: terorizem, nedovoljeno preprodajo orožja, narkotikov in ljudi, kibernetike napade, ogrožanje ključnih komunikacij, transportnih in tranzitnih poti ter okoljska tveganja (omejitve naravnih virov, zdravstvena tveganja, klimatske spremembe, energetske potrebe bodo vplivali na varnostno okolje Nata). Sam se strinjam s Kampom, ki navaja da ima lahko Nato pri zoperstavljanju nevojaškim tveganjem le podporno vlogo, pri čemer pa mora zavezništvo hkrati delovati kot forum transatlantskega posvetovanja o tovrstnih vprašanih na podlagi 4. člena Washingtonske pogodbe (Kamp 2010, 3). Za uspešno reševanje kriz bo ključno enakopravno sodelovanje z drugimi institucijami in mednarodnimi organizacijami, ki razpolagajo z ustreznimi zmogljivostmi za zoperstavljanje tveganjem, ki jih Nato nima na voljo.

Kot izhaja iz strateškega koncepta Nata 2010, se bo zavezništvo zoperstavilo terorizmu z vojaškimi sredstvi. To je na prvi pogled nenavaden ter morda celo sporen pristop, vendar pa je pri tem potrebno dodati, da to velja le za tiste oblike terorističnega delovanja, ki znatno ogrožajo varnost posamezne članice ali zveze kot celote⁴. V ta namen bo Nato razvijal zmogljivosti za detekcijo in obrambo pred terorizmom, okrepil analiziranje terorističnih tveganj, okrepil posvetovanje s partnerji ter pripomogel k usposabljanju lokalnih varnostnih sil za samostojno protiteroristično delovanje. Poleg navedenega prepoznavam kot eno ključnih nalog Nata tudi usklajevanje načrtovanja in aktivnosti s civilnimi strukturami, ki delujejo proti terorizmu, česar pa koncept na področju protiterorističnega delovanja ne predvideva.

Nedovoljena preprodaja orožja, narkotikov in ljudi sodi med tveganja, ki imajo nevojaški značaj ter so domena civilnih varnostnih struktur (policija, tožilstvo, sodišča, varnostne službe idr.), zato se na tem mestu ponovno poraja vprašanje, kakšna je vloga Nata na področju odvratanja ter zoperstavljanja pred tovrstnimi tveganji. Strateški koncept pri tem ne nudi nikakršnih usmeritev ter pojasnil. Menim, da bi moral koncept jasno razmejiti delovanje Nata prvič v okviru izvajanja nalog odvratanja ter obrambe držav članic ali zavezništva pred tovrstnim tveganjem, kjer je to v prvi vrsti domena policije in pravosodnega sistema. Koncept bi moral pri tem opredeliti sodelovanje ter podporo tem inštitucijam. Nadalje bi moral koncept definirati izvajanje teh nalog v okviru operacij kriznega odzivanja, kjer se tovrstne naloge izvajajo na podlagi mandata, ki ga podeli OZN. Koncept bi torej moral opredeliti razvoj potrebnih zmogljivosti za izvajanje tovrstnih nalog, opredeliti sodelovanje s civilnimi varnostnimi in drugimi organizacijami, ki delujejo na tem področju ter opredeliti druge potrebne ukrepe na tem področju.

Kibernetski napadi sodijo med nevojaška tveganja. Zaradi vrste odmevnih napadov, hitrega razvoja virusov ter druge škodljive programske opreme so se ti uvrstili med ključna varnostna vprašanja. Strateški koncept ponuja kot odgovor na ta tveganja nadaljnji razvoj zmogljivosti za preprečevanje, detekcijo, obrambo ter obnovo škode, ki jo ti povzročajo. Gre za splošno usmeritev, ki pa ne zagotavlja uspešnega delovanja, saj bi moral Nato pred tem odgovoriti na več vprašanj, kot so kaj je kibernetski napad, kdaj se začne in kdaj zaključi. Ustvarja se vtis, da so kibernetski napadi stalnica, ki spremlja delovanje vitalnih informacijskih

⁴ Pogoje aktiviranja 5. člena Washingtonske pogodbe navaja strateški koncept Nata 2010 v 4. členu.

sistemov. Nadalje, ali je računalniški virus orožje, ki ga je potrebno kot takega tudi obravnavati, ali je lahko pri tem odvrčanje uspešno, če pa niti ne vemo zagotovo, kdo nas napada, ali je povračilen kibernetični ukrep v današnjih okoliščinah sploh legitimna in učinkovita strategija. Poleg teh, se poraja še vrsta drugih vprašanj, ki kažejo na vrsto nedorečenosti ter dilem, ki terjajo jasne odgovore, saj bo Nato le tako lahko jasno opredelil svojo vlogo ter razvil ustrezne zmogljivosti ter aktivnosti na tem področju (Shea 2011, 11-12).

Ogrožanje ključnih komunikacij, transportnih in tranzitnih poti lahko uvrstimo med nevojaška ali vojaška tveganja. O prvem govorimo, kadar je to posledica dela kriminalnih ali drugih podobnih skupin (na primer piratski napadi v Adenskem zalivu), o drugem pa, kadar so na delu oborožene sile druge države. Strateški koncept odgovarja na tovrstne grožnje z varovanjem kritične energetske infrastrukture, transportnih in tranzitnih poti. Menim, da bi moral strateški koncept razmejiti med nevojaškim in vojaškim značajem tega tveganja ter za oba primera opredeliti usmeritve za delovanje. V prvem primeru bi bila vloga zavezništva praviloma osredotočena na posvetovanja, nudenje strokovne podpore ter v izjemnih primerih na nudenje vojaške podpore ustreznim institucijam (policija, tožilstvo, sodišča, varnostne službe idr), v drugem pa na izvajanje ukrepov za preprečevanje ogrožanja, zoperstavljanja ogrožanju z vojaškimi zmogljivostmi ter podporo pri obnovi.

Okoljska tveganja sodijo med nevojaška tveganja. Strateški koncept jih navaja kot tveganja, ki bodo definirala strateško okolje zavezništva v prihodnje ter vplivala na njegovo delovanje, ne ponuja pa nobenih usmeritev za delovanje zavezništva na tem področju. Po mojem mnenju gre za področje, ki ni v domeni Nata, temveč drugih organizacij. Na podobna stališča naletimo tudi ob prebiranju literature. Na tem mestu se torej poraja vprašanje, zakaj je potemtakem strateški koncept to tveganje sploh uvrstil na svoj seznam.

Strateški koncept uvaja novi, tretji steber obrambe in odvrčanja pred napadi na zavezništvo, sistem za protiraketno obrambo. Ta naj bi bil izdelan v sodelovanju z Rusijo (dejansko je med Rusijo in Natom precej nezaupanja, kar bo otežilo njegovo izgradnjo) ter drugimi partnerji ter bi moral med drugim zagotavljati obrambo celotnega ozemlja zavezništva. Gre za sistem, ki je tehnološko in operativno zelo zahteven, zlasti če bi se njegovo upravljanje delilo tudi z nečlanicami. Poleg tega se porajajo dvomi o smiselnosti uvajanja tovrstnih sistemov, za katere

velja, da je njihova učinkovitost zelo vprašljiva, da so izredno dragi ter predstavljajo v času pomanjkanja finančnih virov težko izvedljivo naložbo (Webber 2011, 103; Wittmann 2011a, 41). Na tem mestu je potrebno poudariti še njihov potencialno negativen vpliv na jedrsko ravnotežje, kar lahko privede do novega jedrskega oboroževanja, o čemer bo več zapisanega v nadaljevanju.

Tabela 5.2: Obramba in odvracanje. Groženje in tveganja ter zmogljivosti in aktivnosti Nata

OBRAMBA IN ODVRAČANJE		
VARNOSTNA TVEGANJA / GROŽNJE	ZNAČAJ TVEGANJA	ZMOGLJIVOSTI / AKTIVNOSTI NATA ZA ZOPERSTAVLJANJE
vojaški konvencionalni napad ali grožnja	vojaški	- konvencionalne sile - jedrske sile (izjemoma) - protiraketna obramba
napad z orožjem za množično uničenje ali grožnja	vojaški	- nadaljnji razvoj zmogljivosti za obrambo pred jedrskim, kemičnim in biološkim orožjem
širjenje jedrskega orožja in drugega orožja za množično uničenje in sredstev za njihov prenos	vojaški	- krepi nadzor nad oboroževanjem - spodbujati razoroževanje konvencionalnega orožja ter orožij za množično uničenje - prizadevati si za preprečevanje širjenja orožij in sredstev za njihovo izdelavo ter uporabo
terorizem	nevojaški	- razvoj zmogljivosti za detekcijo in obrambo - okrepi analiziranje tveganj - posvetovanje s partnerji - razvoj ustreznih vojaških zmogljivosti za usposabljanje lokalnih varnostnih sil
nedovoljena preprodaja orožja, narkotikov in preprodaja ljudi	nevojaški	ni predvidenih ukrepov
Kibernetski napadi	nevojaški	- nadaljnji razvoj zmogljivosti za preprečevanje, detekcijo in obrambo pred kibernetскими napadi ter obnovo škode
ogrožanje ključnih komunikacij, transportnih in tranzitnih poti	nevojaški / vojaški	- razvoj zmogljivosti za zagotovitev energetske varnosti - varovanje kritične energetske infrastrukture, transportnih in tranzitnih poti
okoljska tveganja - omejitve naravnih virov, zdravstvena tveganja, klimatske spremembe, energetske potrebe bodo vplivali na varnostno okolje Nata	nevojaški	- ni predvidenih ukrepov

Vir: Strateški koncept Nata (2010).

Koncept kriznega upravljanja Nata temelji na izvajanju aktivnosti pred, med in po krizi. Zavezništvo si pri tem prizadeva za razvoj celostnega pristopa (civilni, politični in vojaški) ter bo v ta namen vzpostavilo lastne civilne (strokovne) zmogljivosti. Poleg navedenega si bo zavezništvo prizadevalo za tesno sodelovanje z drugimi mednarodnimi akterji ter organizacijami, pri čemer strateški koncept izpostavlja pomen OZN in EU. Namen je

vključevanje civilnih zmogljivosti teh organizacij v vse faze reševanja krize ter preprečiti njihovo nepotrebno podvajanje.

Strateškemu konceptu lahko na področju kriznega upravljanja očitamo nekatere pomanjkljivosti ter nedorečenosti. Koncept je pri navajanju organizacij, s katerimi naj bi Nato sodeloval na področju kriznega upravljanja, nedosleden, vzpostavitev civilnih zmogljivosti Nata na področju kriznega upravljanja pa ima lahko tudi negativne učinke. Strateški koncept navaja le pomen sodelovanja z OZN in EU. Izpustil je vsaj Organizacijo za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) ter Afriško unijo, kar je presenetljivo zlasti zaradi vse večjega pomena preprečevanja kriz ter vloge, ki jih lahko imata ti organizaciji pri tem, zlasti z zagotavljanjem mehanizmov mehke varnosti, katerih Natu primanjkuje. Članice Nata so tudi članice OVSE, zaradi česar bi se moral Nato tesneje povezati s to organizacijo, zlasti na področju človekovih pravic, krepitve zaupanja, zgodnjega opozarjanja. Nato bi si moral skupaj z OVSE prizadevati za boljše krizno upravljanje ter preprečevanje konfliktov. Prav tako bi moral Nato okrepiti sodelovanje z Afriško unijo, ki se ukvarja s težavami afriškega kontinenta. Področje sodelovanja bi moralo obsegati ne le podporo pri izvajanju operacij, temveč tudi pomoč, ki temelji na izkušnjah Nata na področjih posvetovanja, civilno-vojaškega sodelovanja, izobraževanja in urjenja, transformacije varnostnega sektorja, načrtovanja nadzora nad oboroževanjem in krepitve zaupanja (Wittmann 2011b, 20).

Vzpostavitev civilnih zmogljivosti Nata na področju izvajanja nalog kriznega upravljanja je lahko razumljena kot nepripravljenost Nata na resnično sodelovanje z drugimi organizacijami (OZN, EU, OVSE) ter podvajanje že obstoječih zmogljivosti, s katerimi te že razpolagajo. S tem zavezništvo po nepotrebnem dviguje stroške za vzpostavitev zmogljivosti, ki morda niso potrebne ter se podaja v boj z EU in OZN pri rekrutiranju civilnih strokovnjakov (Katsioulis 2011, 5).

Nato lahko za izvajanje kriznega upravljanja ponudi pretežno vojaške ter politične zmogljivosti, primanjkujejo pa mu mehanizmi zagotavljanja mehke varnosti (nevojaške zmogljivosti). Zavezništvo se pri izvajanju kriznega upravljanja ne bi smelo vmešavati na področja delovanja drugih organizacij, temveč mora z njimi vzpostaviti enakopraven odnos ter si s skupnim načrtovanjem in izvajanjem nalog prizadevati za vzpostavitev varnega in stabilnega okolja.

Tabela 5.3: Krizno upravljanje - naloge ter aktivnosti Nata

KRIZNO UPRAVLJANJE	
NALOGE	AKTIVNOSTI NATA
preprečevanje nastanka kriz	- okrepiti izmenjavo obveščevalnih podatkov znotraj Nata, za izboljšanje napovedi izbruha krize ter lažjega iskanja rešitev za njeno preprečitev
krizno upravljanje	- razvijati doktrine ter vojaške zmogljivosti za izvajanje ekspedicijskih operacij, vključno za boj proti upornikom
stabilizacija pokonfliktne stanja ter podpora obnovi	- razvijati doktrine ter vojaške zmogljivosti za izvajanje stabilizacijskih operacij ter podporo pri obnovi
vse faze kriznega upravljanja	- razviti civilne zmogljivosti za krizno upravljanje - okrepiti civilno-vojaško načrtovanje - razviti zmogljivosti za urjenje in razvoj lokalnih varnostnih sil ki prevzamejo odgovornost za varnost - identificirati in usposobiti ustrezne civilne strokovnjake iz držav članica Nata, ki bodo na razpolago za takojšnjo premestitev ter delovanje na območju krize - okrepiti posvetovanja znotraj Nata ter s partnerji - uporaba vojaških in političnih zmogljivosti Nata - okrepiti sodelovanje z drugimi mednarodnimi akterji (OZN, EU) - razvoj celostnega političnega, civilnega in vojaškega pristopa

Vir: Strateški koncept Nata (2010).

Tretja temeljna naloga je krepitev mednarodne varnosti s sodelovanjem (kooperativna varnost). Kot je bilo že rečeno, strateški koncept v delu, kjer navaja pomen sodelovanja z varnostnimi organizacijami, omenja le OZN in EU ter zapostavlja v prvi vrsti OVSE ter Afriško Unijo. Nato bi moral na poseben način okrepiti tudi sodelovanje z nečlanicami, ki veliko prispevajo k Natovim misijam ter s katerimi si deli enake vrednote ter politično prepričanje – Avstralijo, Novo Zelandijo, Japonsko idr.

Na področju jedrskega razoroževanja se Nato sooča z dilemo, kako si na eni strani zagotoviti dovolj tovrstnih zmogljivosti za izvajanje odvracanja ter v izjemnih okoliščinah za delovanje po agresorju, ne da bi te predstavljale oviro za hkratna prizadevanja za zmanjšanje ali celo odpravo jedrskega orožja, kar je eden od ciljev Nata ter ga lahko v današnjih mednarodnih odnosih označimo za zelo ambicioznega. Veliko oviro pri nadaljnjem jedrskem razoroževanju bo verjetno predstavljal protiraketni sistem, ki ga je najavil novi strateški koncept. Koncept ne predvideva kompenziranja posedovanja tega sistema z zmanjšanjem jedrskega orožja. Nasprotno, koncept mu pripisuje zelo pomembno vlogo. Posledično bo Nato s tem okrepil

svoj jedrski položaj ter morda celo spodbudil oboroževalno tekmo na jedrskem področju, zlasti v kolikor Rusija ne bo sodelovala pri vzpostavitvi skupnega protiraketnega sistema. To bi močno zmanjšalo kredibilnost Nata na področju razoroževanja in nadzora nad oboroževanjem. Strateški koncept tako vnaša na področje razoroževanja ter omejevanja oboroževanja določeno mero negotovosti (Katsioulis 2011, 5).

Tabela 5.4: Kooperativna varnost – naloge ter aktivnosti Nata

KOOOPERATIVNA VARNOST	
NALOGE	AKTIVNOSTI NATA
partnerstvo z drugimi državami in organizacijami	<ul style="list-style-type: none"> - okrepiti dialog in praktično sodelovanje z drugimi državami in organizacijami po svetu (OZN, EU) - partnerskim državam, ki sodelujejo v Natovih operacijah, podeliti večjo vlogo pri oblikovanju strategije in odločanju - okrepiti obstoječa partnerstva - okrepiti dialog in praktično sodelovanje z OZN, EU - okrepiti dialog in praktično sodelovanje z Rusijo - nadaljnji razvoj Evroatlantskega partnerskega sveta, Partnerstva za mir, Mediteranskega dialoga in Istanbulske pobude za sodelovanje
nadzor nad oboroževanjem	<ul style="list-style-type: none"> - ustvariti pogoje za nadaljnjo zmanjšanje jedrskega orožja - okrepiti nadzor nad konvencionalnim orožjem
preprečevanje širjenja orožij	<ul style="list-style-type: none"> - okrepiti mednarodne napore za preprečevanje širjenja orožij
razoroževanje	<ul style="list-style-type: none"> - ustvariti pogoje za popolno odpravo jedrskega orožja
širitev Nata	<ul style="list-style-type: none"> - Nato ostaja odprt za nove članice

Vir: Strateški koncept Nata (2010).

Velika pomanjkljivost novega strateškega koncepta je po mnenju Wittmanna nezadostna vloga, ki jo novi strateški koncept posveča posvetovanju (Wittmann, 2011b, 36-37). Pri tem se z njim v celoti strinjam, saj bo povečana vključenost Nata v reševanje globalnih varnostnih tveganj, ki jo napoveduje novi strateški koncept, temeljila na aktiviranju 4. člena Washingtonske pogodbe (posvetovanje), zaradi česar bi bilo logično pričakovati, da bi novi strateški koncept opredelil kot temeljno nalogo tudi zadnje, kot je to že veljalo v prejšnjem strateškem konceptu.

6 SCENARIJ RAZVOJA NATA V PRIHODNOSTI

Prve znanstvene študije ter razmišljanja o prihodnosti so se pričela po drugi svetovni vojni, ko je razvoj računalniške in informacijske tehnologije, jedrskega orožja, napredek v vesoljski tehnologiji ter hiter tempo dogodkov silil k razmišljanju o vplivu navedenih dejavnikov na prihodnost. Futuristi so spoznali, da se prihodnost razvija iz sedanjosti, pri čemer pa njihove ključne determinante praviloma ne izhajajo iz posameznih nenadnih, enodnevnih dogodkov, temveč iz trendov, kot so demografska gibanja, raba zemljišč, razvoj tehnologij, sistemi vladanja in podobno (Cuccia 2010, 23). O prihodnosti Nata zasledimo v literaturi več študij, pri čemer njih večina temelji na metodi scenarijev njegovega nadaljnjega razvoja. Ti slonijo na kulminaciji trendov, za katere se smatra, da bodo imeli vpliv na nadaljnji razvoj zavezništva, s čimer se ustvari podoba o njegovi mogoči prihodnji sliki. Scenariji prihodnjega razvoja Nata ne odražajo podobe Nata v prihodnje, temveč le nakazujejo, kakšno bi lahko bilo zavezništvo v naslednjih letih (De Deugd 2011, 185-191).

V nadaljevanju podajam nekaj scenarijev prihodnjega razvoja Nata ter scenarij, za katerega sam menim, da je z današnje perspektive najverjetnejši pogled na njegovo evolucijo v naslednjih desetih letih. Ključni trendi, ki vplivajo na prihodnost Nata so politični, ekonomski, socialni, tehnološki ter vojaški. Najpomembnejši je politični, saj je Nato v prvi vrsti politično zavezništvo. S te perspektive sledijo 4 različni scenariji Nata v prihodnosti (Cuccia 2010, 30):

1. Nato, ki ga zaznamuje povečana vloga ZDA;
2. Nato, ki ga zaznamuje povečana vloga evropskih držav;
3. razpustitev Nata;
4. z današnjega zornega kota najverjetnejši scenarij: Nato, v katerem ostaja vloga ZDA nespremenjena.

Scenarij 1: okrepljena vloga ZDA v Natu. Scenarij predvideva okolje, v katerem bodo ZDA, za razliko od evropskih članic okrepile svoja prizadevanja za doseg varnostnih ciljev zavezništva.

Scenarij predvideva različno percepcijo varnostnih tveganj znotraj Nata. Številni socialno-ekonomski dejavniki ter načini dojemanja varnosti bodo povečali dovzetnost evropskih držav do večje vloge ZDA v Natu. Evropa se bo po tem scenariju srednjeročno soočala s težavami

staranja populacije ter obsežno imigracijo, kar bo zahtevalo vlaganje dodatnih sredstev za socialne projekte ter hkrati siromašilo vojaške proračune. Vzporedno s tem bo vse bolj izrazito ločevala med mednarodno varnostjo ter varnostjo države. Evropske članice bodo tveganjem mednarodne varnosti pripisovale manjši pomen kot ZDA ter jih ne bodo zaznavale kot izziv, ki bi zahteval njihovo dodatno angažiranje (Cuccia 2010, 31-32).

Razlika med sredstvi ter napori, ki jih bodo v zagotavljanje varnosti na eni strani vlagale ZDA ter na drugi strani evropske države, se bo povečala, kar bo posledično privedlo do stanja, ko evropske države ne bodo sposobne igrati vloge vojaške sile. Nacionalni interesi velikih evropskih držav bodo oteževali skupno izvajanje zunanje ter varnostne politike EU. Njena podpora Natu bi posledično lahko upadla. Verjetnost udejanjanja tega scenarija sloni v prvi vrsti na pripravljenosti ZDA, da okrepi svojo vlogo in vodenje v Natu, ter predpostavki, da bodo evropske države varnostna vprašanja (Nata) potisnile nekoliko na stran. ZDA si bodo prizadevale ohraniti zavezništvo, zato bodo vanj vložile več naporov ter finančnih sredstev. Operacije, ki jih bo Nato izvajal zunaj svojega območja, bodo vodile izključno ZDA (Cuccia 2010, 32).

Scenarij 2: vloga evropskih članic Nata se bo okrepila. Scenarij predvideva prehod zunanje politike ZDA v smeri izolacionizma ter nalaga Evropskim članicam Nata oziroma EU, da prevzamejo bistveno večjo vlogo pri izvajanju njegovih nalog ter pri vodenju zavezništva.

McCormick navaja, da so ZDA kot globalna velesila v zatonu, vse bolj pa se krepi pomen ter moč Evropske unije (McCormick v Cuccia 2010, 33). Avtor se ne strinja s tradicionalnim videnjem velesil, ki jih zaznamujejo velike in močne oborožene sile, ki zagotavljajo varovanje nacionalnih interesov. Globalizacija ter medsebojna prepletenost sveta sta po njegovem načela politiko moči. To je izpodrinila moč mednarodnih ter meddržavnih odnosov. Mednarodni odnosi, ki jih je v postmodernem svetu vzpostavila EU, jo po njegovem, povzdigujejo na raven supersile.

Scenarij temelji na predpostavki, da se bodo interesi ZDA ter EU vse bolj razhajali, kar se bo odražalo tudi v njihovih pogledih na prihodnost operacije v Afganistanu. Evropski zavezniki bodo pričeli zapuščati Afganistan, zaradi česar se bodo ZDA obrnile po pomoč na druge države in organizacije. Zaradi neuspeha misije ter nove predsedniške administracije, ki se bo zavzemala za manjšo vlogo ZDA v mednarodnih odnosih, bodo te zapustile Afganistan ter se

vse bolj zatekale v izolacionizmu. Odnosi med ZDA in evropskimi članicami se bodo nadalje rahljali, kar bo privedlo do odhoda ameriških sil iz Evrope, vendar pa zavezništvo ne bo prenehalo obstajati. Še vedno bo izvajalo operacije zunaj ozemlja članic, pri čemer pa bodo imele ključno vlogo evropske države, ki bodo okrepile svoje finančne, vojaške in nevojaške zmogljivosti za izvajanje nalog zavezništva.

Scenarij 3: razpustitev Nata. Scenarij predvideva razpustitev Nata zaradi razlik v interesih med ZDA in ostalimi članicami. Na dinamiko razpuščanja Nata bosta vplivali vse manjša predanost evropskih držav zavezništvu ter vse bolj izolacionistična zunanja politika ZDA.

Scenarij je posledica kombinacije dogodkov iz prejšnjih dveh scenarijev. Prioritete na področju nacionalne obrambe ter mednarodne varnosti se med ZDA ter evropskimi članicami vse bolj razlikujejo. ZDA se pomikajo v smeri izolacionizma, EU pa se sooča s težavo staranja prebivalstva, obsežnimi imigracijami ter vse manjšim nabornim bazenom za oborožene sile. Skupnih varnostnih interesov med ZDA in evropskimi članicami je vse manj. Evropske države oblikujejo povsem lastna zaznavanja tvegaj nacionalni varnosti ter pripisujejo vse manjši pomen zagotavljanju mednarodne varnosti izven lastnih meja. Nato nadaljuje z operacijo v Afganistanu, vendar ni jasnih kriterijev za uspeh. Države, ki pojmujejo Rusijo kot tveganje za lastno varnost, se umaknejo iz Afganistana. Zaradi nezaupanja v zavezništvo nekatere zapustijo njegovo vojaško strukturo. Zaradi notranje neenotnosti postaja Nato tarča vse večjih pritiskov Rusije (vojaške vaje, okrepljena prisotnost na meji ipd.). Vzhodnoevropske države pričnejo resno dvomiti o nameri Nata, da jih bo branil v primeru napada Rusije, zato organizirajo lastno obrambno zavezništvo. Pričnejo se izstopi držav iz Nata. Rusija napade ter okupira Gruzijo, Nato se še naprej krči, preostale članice pa ne najdejo skupnega pogleda na nadaljnji pomen in vlogo Nata, zato se odločijo za njegovo razpustitev (prirejeno po Cuccia 2010, 23-34).

Scenarij 4: Nato bo ostal organizacija, v kateri bodo ZDA ohranile vodilno vlogo. Odnosi med ZDA ter preostalimi članicami Nata bodo ostali podobni, kot so sedaj. Natu se bodo pridružile nekatere nove članice, medtem ko ga lahko nekatere tudi zapustijo, podobno kot je to storila Francija leta 1996, ko je izstopila iz Natovega vojaškega dela in se mu nato zopet priključila leta 2009. Nato se bo razvijal kot varnostna organizacija s pretežno vojaškimi zmogljivostmi, ki pa jih bo vse bolj dopolnjeval s civilnimi. Nato bo dal v prihodnosti bistveno večji poudarek konceptu človekove varnosti ter nevojaškimi mehanizmi

zagotavljanja varnosti. Vse več držav članic se bo odreklo nacionalnim omejitvam pri izvajanju nalog na operacijah kriznega upravljanja. Države članice Nata bodo nadaljevale razvoj vojaških in nevojaških zmogljivosti, ne glede na zmanjšanje finančnih sredstev. V svetu se bodo v tem času formirale nove strukture (državne ali nedejavne), ki se bodo zoperstavile državam članicam Nata.

Zavezništvo bo okrepilo sodelovanje z OZN, EU, OVSE, Afriško unijo in drugimi mednarodnimi organizacijami in akterji, s katerimi bo na podlagi načela enakopravnosti izvajalo procese načrtovanja, izvajanja, usmerjanja in koordiniranja operacij kriznega upravljanja po svetu. Nato bo vzpostavil posebno obliko sodelovanja z nečlanicami, ki veliko prispevajo k Natovim misijam ter s katerimi si deli enake vrednote ter politično prepričanje: Avstralijo, Novo Zelandijo, Japonsko idr. Nato bo poglobil obstoječe partnerske odnose ter hkrati razvijal nove. Z Gruzijo in Ukrajino bo vzpostavil posebno obliko sodelovanja ter nadaljeval s procesom širitve na Balkanu.

Rusija bo še vedno skeptična do Nata ter mu ne bo zaupala v celoti, kljub naporom zavezništva, da z njo vzpostavi prijateljske in transparentne odnose. Njuni odnosi se bodo krepili tako na politični ravni, kot na ravni praktičnega sodelovanja. Nato in Rusija ne bosta uspela najti skupnega interesa na področju protiraketne obrambe, zaradi česa bo zavezništvo iskalo alternativne rešitve.

Nato bo nadaljeval širitev na območju Balkana, medtem ko bosta Gruzija in Ukrajina deležni posebnega statusa ter partnerskega sodelovanja vedoč, da bi njuna vključitev v zavezništvo bistveno poslabšala odnose z Rusijo.

Prihodnost Nata bo tako kot njegov dosedanji dolgotrajni obstoj v prvi vrsti odvisna od njegove sposobnosti, da se uspešno prilagodi spreminjajočim se varnostnim potrebam držav članic ter s tem upraviči njihova pričakovanja in zaupanje. Vse dokler bo tako, se organizaciji ni potrebno bati za njen obstoj. Glavna neznanka pri tem je le oblika, v kateri bo Nato deloval v prihodnje.

7 SKLEP

Mednarodno okolje je po hladni vojni zaznamovano z obsežnimi strateškimi, političnimi, ekonomskimi, kulturnimi in drugimi spremembami, ki so dobile z globalizacijo nove razsežnosti. Značaj varnostne paradigme se je temeljito spremenil. Mednarodne organizacije, katerih temeljno poslanstvo je zagotavljanje varnosti in med katere sodi tudi Nato, so se znašle v povsem novih razmerah, ki so prednje postavile nove izzive. Zavezništvo je zato redefiniralo svoje poslanstvo ter tradicionalnim temeljnim nalogam, zagotavljanje kolektivne obrambe in dialog s svojimi nasprotniki, dodalo nove. Namesto zagotavljanja vojaškega ravnotežja se je Nato začel vse bolj ukvarjati s preprečevanjem nestabilnosti, sprva v svojem ožjem ter kasneje širšem varnostnem okolju. Velike in robustne oborožene sile, s katerimi je razpolagal v čas hladne vojne, je bilo potrebno nadomestiti s prilagodljivimi ter mobilnimi silami, ki jih je moč premeščati na velike razdalje, prav tako pa je bilo potrebno vzpostaviti nekatere nove zmogljivosti.

Razvoj Nata naj bi temeljil na strateških konceptih, vendar se je zavezništvo nemalokrat preoblikovalo neodvisno od njih, pri čemer so ti naknadno povzemali, kar je že bilo dogovorjeno ali udejanjeno znotraj organizacije. Nato je v času svojega obstoja sprejel sedem strateških konceptov, štiri v času hladne vojne ter tri po njenem zaključku. Okoliščine, v katerih so bili sprejeti posamezni strateški koncepti, so bile zelo različne, vsi pa si delijo enak namen, to je definiranje temeljnih nalog zavezništva ter usmerjanje njegovega delovanja. V času hladne vojne je bila ta naloga bistveno lažja, saj je bil Nato ozko usmerjen k odvratanju Sovjetske grožnje in, v kolikor bi bilo to potrebno, k vojskovanju z nasprotnikom. Po hladni vojni, ko je izginil glavni razlog dotedanjšega obstoja Nata, je bilo potrebno poiskati novo težišče delovanja, kar ni bila lahka naloga. Zavezništvo je pričelo spreminjati svoj značaj. Sprva obrambna organizacija, namenjena izvajanju kolektivne obrambe, je pričela širiti obseg nalog, območje delovanja ter postopoma prevzemala nove varnostne naloge. Kolektivno obrambo, ki je ves čas hladne vojne veljala za ključno nalogo Nata, so pričeli dopolnjevati posvetovanje, krepitev partnerstva in sodelovanja z nečlanicami zveze, humanitarne operacije, preprečevanje kriz in krizno upravljanje pod okriljem OZN.

Spremembe v varnostnem okolju po prehodu v novo tisočletje, so obudile razmišljanja o ponovnem redefiniranju Natovega strateškega koncepta. Pri tem sta se oblikovala dva bloka; prvi je zagovarjal potrebo po sprejetju novega koncepta, drugi pa je tej ideji nasprotoval.

Zaradi velikih sprememb v mednarodnem varnostnem okolju, novih tveganj (terorizem, kibernetika varnost, klimatske spremembe, migracije, ogrožanje vitalnih transportnih poti idr.) ter novih oblik odzivanja na tveganja (boj proti terorizmu, protipiratsko delovanje idr.) je bila sprejeta odločitev o prenovi koncepta. Formalno se je to zgodilo na vrhu Nata leta 2009 v Strasbourgu in Kehl. Imenovana je bila skupina 12 strokovnjakov, ki jih je vodila nekdanja zunanja ministrica ZDA, Madeleine Albright. Ta je izdelala poročilo, ki je služilo kot izhodišče za izdelavo osnutka koncepta, ki se je usklajeval med vsemi članicami Nata. Novi strateški koncept je bil sprejet novembra 2010 v Lizboni ter je zastavljen zelo ambiciozno.

Glavne novosti, ki jih je prinesel strateški koncept 2010, lahko strnemo v naslednje:

- krizno upravljanje in kooperativna varnost sta postala po pomenu enakovredna kolektivni obrambi. S tem prehaja strateški koncept na novo razumevanje zagotavljanja varnosti ter pomeni velik korak v preoblikovanju Nata v smeri varnostne organizacije;
- širitev interpretacije 5. člena Washingtonske pogodbe, kar pomeni, da bo Nato odvrčal ter izvajal obrambo pred vsako grožnjo agresije ter, kar je bistveno, zagotavljal kolektivno obrambo proti novimi varnostnimi tveganji, med katerimi prevladujejo nevojaška;
- Nato širi območje zagotavljanja varnosti z evroatlantskega območja na širše, geografsko neomejeno območje;
- deklarativno predstavljajo novo varnostno tveganje le kibernetiki napadi, vendar je postala dejanska nevarnost ostalih tveganj večja, kot je bila v preteklosti;
- kot posebna vrsta tveganja navaja koncept klimatske spremembe, pri čemer se poraja vprašanje, kaj lahko naredi Nato na tem področju;
- Nato bo razvil zmogljivosti za obrambo pred balističnimi raketami;
- koncept podaja usmeritve za krepitev celostnega pristopa k varnosti;
- Nato se bo zavzemal za svet brez jedrskega orožja;
- partnerji so postali nujni za uspeh posameznih misij ter ne le koristni, kot je to veljalo pred tem;
- Nato bo vzpostavil ustrezne civilne zmogljivosti za krizno upravljanje, urjenje in razvoj lokalnih sil v območjih delovanja ter usposobil ustrezne civilne strokovnjake, ki bodo na voljo za takojšnje delovanje.

Novi strateški koncept identificira obsežen spekter tveganj ter nalaga Natu izvajanje široke palete nalog, tako vojaških kot nevojaških, pri čemer je delež slednjih večji kot kadar koli v preteklosti. V zvezi z novim strateškim konceptom se poraja več dilem. Večina tveganj, ki jih zaznava Nato je nevojaškega izvora, zato se zastavlja vprašanje, kako se jim bo zavezništvo, ki razpolaga pretežno z vojaškimi zmogljivostmi, zoperstavilo. Strateški koncept poudarja pomen sodelovanja z drugimi varnostnimi organizacijami, pri čemer izpostavlja le OZN ter EU. Izpustil je Organizacijo za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) ter Afriško unijo, kar je presenetljivo, zlasti zaradi vloge, ki jo lahko imata ti organizaciji pri preprečevanju ter reševanju kriz. Kot sporno lahko izpostavimo tudi odločitev o vzpostavitvi civilnih zmogljivosti Nata na področju izvajanja nalog kriznega upravljanja, kar se lahko pojmuje tudi kot nepripravljenost za resnično sodelovanje z drugimi organizacijami ter podvajanje že obstoječih zmogljivosti, s katerimi te razpolagajo (OZN, EU, OVSE). Koncept bi moral poudariti pomen okrepljenega sodelovanja z nečlanicami, ki veliko prispevajo k Natovim misijam ter s katerimi si deli enake vrednote ter politično prepričanje: Avstralijo, Novo Zelandijo, Japonsko idr. Na področju jedrskega razoroževanja se Nato sooča z dilemo, kako si na eni strani zagotoviti dovolj tovrstnih zmogljivosti za izvajanje odvracanja ter v izjemnih okoliščinah za delovanje proti agresorju, ne da bi te predstavljale oviro za hkratna prizadevanja za zmanjšanje ter kasneje odpravo jedrskega orožja. Veliko oviro pri nadaljnjem jedrskem razoroževanju bo verjetno predstavljala tudi najava vzpostavitve protiraketnega ščita, ki lahko poruši jedrsko ravnotežje v regiji.

Razumevanje koncepta mednarodne varnosti v novem strateškem konceptu ne obsega le vojaške dimenzije varnosti, temveč tudi politične, gospodarske, socialne, ekološke ter ostale vidike, kar se odraža v razmerju med njegovimi obrambnimi in varnostnimi prvinami. Med njegove obrambne prvine lahko uvrstimo grožnje s konvencionalnim, jedrskim, biološkim in kemičnim orožjem ter njihovo proliferacijo, med varnostne prvine pa tveganja, kot so terorizem, preprodaja orožja, drog in ljudi, kibernetiki napadi, ogrožanje vitalnih komunikacij, transportnih in tranzitnih poti, tveganja energetske varnosti ter okoljska tveganja itd. Med obrambne prvine koncepta prištevamo nalogo odvracanja in obrambe pred vojaškimi grožnjami, medtem ko sodijo med varnostne prvine naloge odvracanja in varovanja pred (nevojaškimi) tveganji, krizno upravljanje in kooperativna varnost. Zmogljivosti Nata za izvajanje nalog iz obrambnih prvin obsegajo konvencionalne vojaške zmogljivosti, jedrske sile, protiraketno obrambo (v fazi vzpostavitve), zmogljivosti za obrambo pred jedrskimi, kemičnimi in biološkimi napadi. Med zmogljivostmi iz varnostnih prvin pa prištevamo

zmogljivosti za zoperstavljanje kibernetским napadom, protiteroristične zmogljivosti, zmogljivosti za zagotavljanje energetske varnosti, varnosti kritične infrastrukture ter tranzitnih poti, vojaške ekspedicijske zmogljivosti za izvajanje kriznega upravljanja, civilne zmogljivosti za izvajanje kriznega upravljanja ter zmogljivosti za vzpostavitev, urjenje in razvoj lokalnih varnostnih struktur. Zaradi pomanjkanja zmogljivosti, ki jih uvrščamo med varnostne prvine, je strateški koncept zavezal Nato k njihovi vzpostavitvi oziroma k nadaljnjemu razvoju že obstoječih.

Nato širi z novim strateškim konceptom geografski obseg svojega delovanja, obseg svojih nalog, obseg varnostnih tveganj, proti katerim deluje ter širi obseg svojih partnerstev. Zavezništvo nadaljuje z novim konceptom preobrazbo v smeri varnostne organizacije. Nato postaja regionalna organizacije, ki se zaveda, da ima varnost 21. stoletja globalni značaj. Danes njegovo delovanje še vedno obsega izvajanje kolektivne obrambe, ki temelji na odvrčanju ter vzajemni obrambi, vendar pa je Nato razširil ter poglobil razumevanje koncepta varnosti, vzpostavil mehanizme za razvijanje že obstoječih in novih zmogljivosti, potrebnih za izvajanje tako razumljene varnosti. Zavezništvo je sklenilo številna partnerstva zunaj evroatlantskega območja, okrepilo vezi s številnimi drugimi organizacijami ter pričelo vse bolj intenzivno izvajati operacije zunaj svojih meja (non article 5 operations), s čimer krepi svoj prispevek k varnosti v širšem mednarodnem okolju ter se vse bolj razvija v smeri varnostne organizacije. Obseg varnostnih prvin je v novem strateškem konceptu večji, kot kadarkoli v preteklosti. Zaključimo lahko, da je Nato danes hibridna organizacija vojaško-političnega zavezništva za izvajanje kolektivne obrambe ter varnostna organizacija. Glavno hipotezo: »Z novim strateškim konceptom se Nato preobraža iz obrambne v varnostno organizacijo«, lahko potrdim.

Strateški koncept podaja velik pomen nevojaškim varnostnim tveganjem ter potrebi po vzpostavitvi novih ter razvoju že obstoječih zmogljivosti za zoperstavljanje zoper njih. Prav tako Nato z njim utrjuje pomen kooperativne varnosti ter celostnega pristopa pri izvajanju kriznega upravljanja. Sodelovanje z drugimi mednarodnimi akterji na tem področju ni več le zaželeno, temveč je nujno za uspeh operacij, saj zavezništvo samo ne razpolaga z zmogljivostmi, potrebnimi za reševanje kompleksnih kriz. Izvedeno hipotezo: »Za uspešno realizacijo ciljev in nalog, ki jih določa novi strateški koncept Nata, bo moralo zavezništvo prilagoditi svoje obstoječe zmogljivosti in razviti nekatere nove ter vzpostaviti tesnejše sodelovanje z drugimi mednarodnimi organizacijami«, lahko potrdim.

V zvezi s strateškim konceptom Nata 2010 se porajajo tudi posamezna vprašanja, dileme ter kritike. Ugotovimo lahko, da je večina tveganj, ki jih navaja koncept, nevojaškega izvora, zato se samo po sebi zastavlja vprašanje, kako se jim lahko organizacija, ki razpolaga pretežno z vojaškimi zmogljivostmi, zoperstavi. Odgovor tiči v njegovi podporni vlogi pri sodelovanju z drugimi institucijami in mednarodnimi organizacijami, ki razpolagajo z ustreznimi mehanizmi, ki pa jih Nato nima na voljo. Strateški koncept uvaja tretji steber obrambe in odvratanja pred napadi na zavezništvo, sistem za protiraketno obrambo. Sistem je tehnološko in operativno zelo zahteven, zlasti v kolikor bi se njegovo upravljanje delilo tudi z nečlanicami. Porajajo se dvomi o smiselnost uvajanja tovrstnih sistemov, saj je njihova učinkovitost vprašljiva, so izredno dragi ter predstavljajo v času pomanjkanja finančnih virov težko izvedljivo naložbo. Poleg navedenega imajo lahko ti sistemi potencialno negativen vpliv na jedrsko ravnotežje, saj lahko povzročijo novo jedrsko oboroževanje.

Ob navajanju organizacij, s katerimi naj bi Nato sodeloval na področju kriznega upravljanja je novi koncept nedosleden. Izpostavlja le pomen sodelovanja z OZN ter EU, izpustil pa je vsaj OVSE ter Afriško unijo. Slednje je presenetljivo zlasti zaradi vse večjega pomena preprečevanja kriz ter vloge, ki jo lahko imata ti organizaciji pri tem, zlasti z zagotavljanjem mehanizmov mehke varnosti, katerih Nato primanjkuje. Nadalje bi moral koncept izpostaviti pomen okrepljenega sodelovanja z nečlanicami, ki veliko prispevajo k Natovim misijam ter s katerimi si organizacija deli enake vrednote ter politično prepričanje (Avstralija, Nova Zelandija, Japonska idr.). Dileme se porajajo tudi v zvezi z vzpostavitvijo civilnih zmogljivosti Nata na področju kriznega upravljanja, saj je to lahko razumljeno kot nepripravljenost Nata na resnično sodelovanje z drugimi organizacijami ter podvajanje že obstoječih zmogljivosti, s katerimi te že razpolagajo.

Na področju jedrskega razoroževanja se Nato sooča z dilemo, kako si na eni strani zagotoviti dovolj tovrstnih zmogljivosti za izvajanje odvratanja ter v izjemnih okoliščinah delovanja po agresorju, ne da bi te predstavljale oviro za hkratna prizadevanja za zmanjšanje ter celo odpravo jedrskega orožja. Kot pomanjkljivost novega strateškega koncepta lahko izpostavim tudi nezadostno vlogo, ki jo posveča posvetovanju. Povečana vključenost Nata v reševanje globalnih varnostnih tveganj, ki jo napoveduje novi strateški koncept, bo temeljila na aktiviranju 4. člena Washingtonske pogodbe (posvetovanje), zaradi česa bi bilo logično pričakovati, da bi novi strateški koncept opredeli kot temeljno nalogo tudi slednje.

Prihodnost Nata je tako kot njegov dosedanji obstoj, v prvi vrsti odvisna od sposobnosti, da se uspešno prilagodi spreminjajočim se varnostnim potrebam držav članic. Del uspeha za to lahko zavezništvo pripiše tudi svoji sposobnosti prilagajanja strateških konceptov potrebam zavezništva oziroma držav članic. Zavezništvo je ves čas budno spremljalo dogajanje v svojem varnostnem okolju ter se nanj odzivalo na način, s katerim je uspešno opravičilo svoj obstoj. To pomeni, da je uživalo podporo držav članic, saj jim je nudilo dodano vrednost, ki jo same ne bi bile sposobne ustvariti. Dodana vrednost je ključna determinanta tudi njegovega nadaljnega obstoja. Vse dokler bodo članice sprejemale Nato kot koristno organizacijo, bo ta obstajal še naprej. V naslednjem desetletju bo Nato najverjetneje ostal organizacija, ki ne bo bistveno drugačna, kot je danes. ZDA bodo ohranile vodilno vlogo, pridružile pa se mu bodo nekatere nove članice. Zavezništvo se bo nadalje razvijalo kot varnostna organizacija s pretežno vojaškimi zmogljivostmi, ki pa jih bodo vse bolj dopolnjevale tudi civilne. V prihodnosti bo krepilo pomen koncepta človekove varnosti ter nevojaških mehanizmov zagotavljanja varnosti. Krepilo bo sodelovanje z EU, OVSE, Afriško unijo in drugimi mednarodnimi organizacijami, vzpostavilo posebno obliko sodelovanja z nečlanicami, ki veliko prispevajo k Natovim misijam ter s katerimi si deli enake vrednote ter politično prepričanje, poglobil bo obstoječe partnerske odnose ter hkrati razvijal nove.

8 LITERATURA IN VIRI

1. Alcaro, Riccardo. 2010. *Combining realism with vision. Options for Nato's new strategic concept*. 7. maj. Dostopno prek: http://129.132.57.230/serviceengine/Files/ISN/124974/ipublicationdocument_singledocument/3f538a84-956f-4a44-bcf4-2555891dd3a0/en/iai1007.pdf (26. marec 2012).
2. Armitage, L. Richard in Joseph S. Nye. 2008. *Implementing Smart Power: Setting an Agenda for National Security Reform*. Washington: Center for Strategic & International Studies.
3. Bakker, Edwin. 2004. A culture of conflict prevention: OSCE experiences and cooperation with the EU. V: Kronenberger, Vincent in Jan Wouters: *The European Union and Conflict Prevention: politica and legal aspects*. Haag: TMS Asser Press.
4. Baltes, Luciana. 2011. Nato, a new strategic concept. V *Buletin Stiintific* 1(31): 14-17.
5. Bardaji, Rafael L. 2008. *Towards a new strategic concept for Nato*. 4. marec. Dostopno prek: http://www.gees.org/articulos/towards_a_new_strategic_concept_for_nato_7156 (26. marec 2012).
6. Bebler, Anton. 2010. Politika in dinamika širitve Nata. V *Mednarodne razsežnosti varnosti Slovenije*, ur. Marjan Malešič, 15-33. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
7. Binnendijk, Hans in Richard, Kugler. 2008. Should NATO Write a New Strategic Concept? V *Transforming NATO, An NDU Anthology*, ur. Hans Binnendijk and Gina Cordero, 275-302. Washington: Center For Technology And National Security Policy At The National Defense University.
8. --- 2008a. A New Transatlantic Compact? V *Transforming NATO, An NDU Anthology*, ur. Hans Binnendijk and Gina Cordero, 303-338. Washington: Center For Technology And National Security Policy At The National Defense University.
9. Buzan, Berry in Lene, Hansen. 2009. *The Evolution of International Security Studies*. Cambridge: Cambridge University Press.
10. Cuccia, R. Phillip. 2010. *Implications of a Changing Nato*. Carlisle: Strategic Studies Institute.
11. De Deugd, Nienke. 2010. Nato in 2029: Retired or Rejuvenated? V *Natos retirement?*, ur. Margriet Drent, Arjan van den Asse, in Jaap de Wilde, 180-191. Groningen: The Centre of European Security Studies.

12. Flockhart, Trine. 2011. *After The Strategic Concept Towards A Nato Version 3.0*. Copenhagen: Danish Institute For International Studies.
13. Fukuyama, Francis. 1992. *The End Of History And The Last Man*. New York: The Free Press.
14. Goodrich, Lauren in Marko, Papič. *NATO: An inadequate strategic concept?*. 22. november 2010. Dostopno prek:
http://www.stratfor.com/analysis/20101121_nato_inadequate_strategic_concept
(30. marec 2012)
15. Giddens, Anthony. 1996. *The Consequences Of Modernity*. Cornwall: T. J. Press Ltd.
16. Grizold, Anton. 1998. Institucionalizacija zagotavljanja mednarodne varnosti. V *Perspektive sodobne varnosti*, ur. Anton Grizold, 2-15. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
17. --- 1999. *Evropska varnost*. Ljubljana: fakulteta za družbene vede.
18. --- 2002. Nova Evropska varnostna arhitektura. V *Nacionalna in mednarodna varnost*, ur. Marjan Malešič, 14-37. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
19. --- 2005. *Slovenija v spremenjenem varnostnem okolju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
20. --- 2006. Rekonceptualizacija Natovega preoblikovanja: naslednji krog. V *Varnost v postmoderni družbi*, ur. Marjan Malešič, 13-24. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
21. Grizold, Anton in Bojko, Bučar. 2011. Izzivi sodobne varnosti: od nacionalne in mednarodne do človekove varnosti. *Teorija in praksa* 48(4): 827-849.
22. Grizold, Anton in Lidija, Čehulič. 2006. *Međunarodna sigurnost i Nato u novom svjetskom poretku*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
23. Grizold, Anton in Bogomil, Ferfila. 2000. *Varnostne politike velesil*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
24. Grizold, Anton in Erik, Kopač. 2007. Suvremeni izazovi sigurnosti u globaliziranom svijetu. V *Etničke manjine i sigurnost u procesima globalizacije*, ur. Siniša Tatalović, 11-28. Zagreb: Fakulteta političkih znanosti.
25. Grizold, Anton in Rok, Zupančič. 2008. Analiza konflikta v Makediniji. *Teorija in praksa* 45 (3-4): 324-344.
26. --- 2009. Five Years In The Alliance And 60 Years Of The Alliance: Slovenia And Nato. *Bilten Slovenske vojske* 11(3): 197-216.
27. Hamilton, Daniel S. 2004. What is transformation and what does it mean for Nato. V *Transatlantic Transformations: Equipping NATO for the 21st Century*, ur. Daniel S. Hamilton, 3-23. Washington: Center for Transatlantic Relations.

28. Helbig, Robert. 2011. *Defining its future, engaging its public: NATO's new Strategic Concept as a tool for survival*. ISU Conference Paper. Hendrickson, Ryan C. Crossing the rubicon. *Nato Review*. 2005 (1): 1-4.
29. *Istanbul Cooperation Initiative*. 18. november 2011. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_58787.htm (7. junij 2012)
30. Kagan, Robert. 2007. End of Dreams, Return of History. *Policy Review* 44. Dostopno prek: <http://www.hoover.org/publications/policy-review/article/6136> (25. april 2012)
31. Kamp, Karl-Heinz. 2009. The Way to Nato's New Strategic Concept. *Research Paper* 46: 1-8. Rim: Nato Defence College.
32. --- 2010. *NATO's strategy after the Lisbon summit*. Dostopno prek: http://www.atlcom.nl/ap_archive/pdf/AP%202010%20nr.%208/Kamp.pdf (25. april 2012)
33. Katsioulis, Christos. 2011. *The new Nato strategy. A Temporary compromise*. Berlin: International policy analysis. Dostopno prek: <http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/07796.pdf> (2. april 2012).
34. Keller, Patrick. 2010. *NATO's Self Assurance: The New Strategic Concept*. Dostopno prek: <http://www.kas.de/wf/en/33.21193/> (11. april 2012).
35. Korthals, Altes F. 2010. *Nato's new strategic concept*. Januar. Dostopno prek: http://www.aiv-advice.nl/ContentSuite/upload/aiv/doc/webversie_AIV_67_EN%281%29.pdf (26. marec 2012)
36. Kugler, L. Richard in Hans, Binnendijk. 2008. *Toward a new Transatlantic Compact*. Washington: National Defense University.
37. --- 2008a. Should Nato Write a New Strategic Concept? V *Transforming Nato, An NDU Anthology*, ur. Hans Binnendijk and Gina Cordero, 275-302. Washington: National Defense University.
38. Lampret, Uroš in Staša, Novak. 2010. Strateški koncept Nata: zakaj je Nato še vedno nepogrešljiov? *Bilten Slovenske vojske* 12(4): 12-31.
39. Legge, Michael. 1991. The making of Natos new strategy. V *Nato Review* 6(39): 9-14.
40. Malešič, Marjan. 2009. Prenova nacionalnovarnostnih politik in sistemov. *Teorija in praksa* 46 (1-2): 85-104.
41. --- 2010. Varnostne strukture v dinamičnem globalnem okolju. V *Mednarodne razsežnosti varnosti Slovenije*, ur. Marjan Malešič, 87-110. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

42. --- 2010a. Civilian crisis management in the EU – structural and functional Aspects. *Journal of International Peacekeeping* 15: 1-26.
43. Maulny, Jean Pierre. 2010. *Towards a new Nato strategic concept. A view from France*. Berlin: Friedrich Ebert Stiftung International Policy Analysis. Dostopno prek: <http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/07409.pdf> (11. april 2012)
44. *Nato and Libya*. 2012. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_71652.htm (10. april 2012).
45. Nato Group of Experts. 2010. *Nato 2020: Assured Security; Dynamic Engagement. Analysis And Recommendations of the Group of Experts on a New Strategic Concept for Nato*. Brussels: Nato Public Diplomacy Division.
46. *Nato Handbook*. 2006. Brussels: Public Diplomacy Division.
47. Nečas, Pavel-Terem, Peter in Kelemen Miroslav. 2009. *From Washington To Lisbon: A New Nato Strategic Concept*. *Obrana a strategije* 9 (2): 49-60.
48. Novakovic, Igor. 2010. Multilateral operations – Nato. *Western Balkans Security Observer* 5(16): 25-37.
49. *Novi strateški koncept zavezništva – The alliance's new strategic concept*. 7. november 1991. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm (28. marec 2012).
50. Olshausen, Klaus. 2011. *NATO and its New Strategic Concept Aspirations and Limitations in a Sphere of Ambiguity*. *European Security And Defence* 1: 12-15.
51. Pedersen, Kaj W.E. 2011. A theoretical analyses of the future of Nato. CMC Senior Theses. Paper 157. Dostopno prek: http://scholarship.claremont.edu/cmc_theses/157 (28. marec 2012).
52. *Pogodba Severnoatlantskega zavezništva - The North Atlantic Treaty*. 4.april 1949. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm (2. april 2012).
53. *Pregled strateških konceptov zveze Nato do leta 1999*. Dostopno prek: http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2009_07/20090728_strategic_concept.pdf (28. marec 2012).
54. Prezelj, Iztok. 2002. Kompleksno ogrožanje varnosti in nastajanje kompleksnih kriz. V *Nacionalna in mednarodna varnost*, ur. Marjan Malešič, 59-76. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
55. --- 2002a. Ogoržanje nacionalne varnosti Republike Slovenije in vključevanje v Nato. *Teorija in praksa* 39 (3): 426-441.

56. Ramirez, Enrique Perez. 2010. *The new Nato strategic concept: a vision from Spain*. Dostopno prek: <http://www.ucm.es/info/unisci/revistas/UNISCI%20DP%2022%20-%20NUMERO%20ENTERO.pdf> 11. april 2012).
57. Ringsmose, Jens in Sten, Rynning. 2009. *Come Home, Nato? The Atlantic Alliance's New Strategic Concept*. Copenhagen: Danish Institute For International Studies.
58. --- 2011. *Nato's New Strategic Concept: Comprehensive Assessment*. Copenhagen: Danish Institute For International Studies.
59. Robertson, George. 2004. Transforming Nato to meet the challenges of the 21st century. V *Transatlantic Transformations: Equipping NATO for the 21st Century*, ur Daniel S. Hamilton, 25-36. Washington: Center for Transatlantic Relations.
60. Rotfeld, Adam Daniel. 2010. Nato 2020: A new strategic concept of the alliance. *The Polish Quarterly of International Affairs* 4: 5-25.
61. Shea, Jamie. 2011. What does a New Strategic Concept do for NATO? V *Nato's New Strategic Concept: Comprehensive Assessment*, ur. Jens Ringsmose in Sten Rynning, 25-30. Copenhagen: Danish Institute For International Studies.
62. *Strateški koncept Nata - Strategic Concept For the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation*. 2010. Dostopno prek: [//www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf](http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf) (5. februar 2012).
63. *Strateški koncept za obrambo območja Organizacije severnoatlantske pogodbe – Overall Strategic Concept for the defence of the north atlantic treaty organisation area*, MC 14/2. 23. maj 1957. Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a570523a.pdf> (27. marec 2012)
64. *Strateški koncept za obrambo območja Organizacije severnoatlantske pogodbe – Overall Strategic Concept for the defence of the north atlantic treaty organisation area*, MC 14/3. 16. januar 1968. Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a680116a.pdf> (27. marec 2012)
65. *Strateški koncept za obrambo Severnoatlantskega območja - Strategic Concept for the defence of the north atlantic area*, DC 6/1. 1. december 1949. Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a491201a.pdf> (27. marec 2012)
66. *Strateški koncept zavezništva – Alliances strategic concept*. 24. april 1999. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm (28. marec 2012)
67. *Strateške usmeritve – Strategic Guidance, MC 14/1* 9.12.1952. Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a521209a.pdf> (27. marec 2012).

68. *The Prague Summit And Nato's Transformation*. 2003. Brussels: Nato Public Diplomacy Division.
69. Trapans, Jan A. 2003. *Severnoatlantsko zavezništvo včeraj in danes*. Ljubljana: Združenje Atlantski svet Slovenije.
70. Vegič, Vinko. 2005. Vloga in funkcije Nata po koncu hladne vojne. V *Sodobni vojaški izzivi*, ur. Anton Bebler, 181-200. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
71. Yost, David S. 1998. *Nato transformed. The alliance's new roler in international security*. Washington: United States Institute of Peace.
72. Webber, Mark. 2011. Three Questions for the Strategic Concept. V *Nato's New Strategic Concept: Comprehensive Assessment*, ur. Jens Ringsmose in Sten Rynning, 99-105. Copenhagen: Danish Institute For International Studies.
73. Wittmann, Klaus. 2009. *Towards a New Strategic Concept For Nato*. Rome: NATO Defense College.
74. --- 2011a. An Alliance for the 21st Century? Reviewing NATO's New Strategic Concept. V *Nato's New Strategic Concept: Comprehensive Assessment*, ur. Jens Ringsmose in Sten Rynning, 31-42. Copenhagen: Danish Institute For International Studies.
75. --- 2011b. Blueprint for the next decade. *Concordian* 2(3):17-23. Dostopno prek: http://www.marshallcenter.org/mcpublicweb/MCDocs/files/College/F_Publications/perConcordium/pcv2n3eng.pdf (11. april 2012).